

Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós harctéri naplója, 1942–1943 ^[1]

A magyar királyi 2. honvéd hadsereg soraiban 1942–1943-ban számos orvos teljesített harctéri szolgálatot. Közéjük tartozott dr. Horváth Imre is, aki a 10. egészségügyi oszlop sebészorvosaként közel egy évet töltött a keleti hadszíntéren. Feladata az arcvonalon elsősegélyben részesített sebesültek további ellátása és hátrairányítása, főként pedig a sürgős, életmentő műtétek elvégzése volt. Rövid kihagyással 1942 júniusától 1943 májusáig naponta vezette frontnaplóját. Szociális érzékenységére vall, hogy nemcsak a háborús pusztítás nyomait örökölte meg, hanem a hadműveleti területen élő lakosság szenvedéseit, nyomorát is.

Bevezető

A magyar királyi 2. honvéd hadsereg soraiban 1942–1943-ban számos orvos teljesített harctéri szolgálatot hivatásos vagy tartalékos tisztként a tábori egészségügyi ellátás különböző, egymásra épülő szintjein. A sebesültek és a betegek első orvosi segélynyújtásának helye az arcvonal közelében lévő zászlóalj-segélyhely volt. A zászlóaljorvosok által elsősegélyben részesítettek további orvosi kezelését, majd osztályozását a könnyű hadosztályok – több kilométerrel az arcvonal mögé települt – egészségügyi oszlopai végezték. Az oszlop saját sebesültszállító gépkocsijaival és fogatjaival, valamint a sebesültszállító oszlop járműveinek igénybe vételével szállította, illetve szállíttatta a rászorulókat a hadtest még hátrébb kialakított tábori kórházába. A hadműveleti területen működő legmagasabb szintű egészségügyi ellátó intézmények a hadsereg tábori kórházai voltak, míg a hátrországi gyógykezelésre szorulókat a betegelosztó állomások irányították a magyarországi honvéd helyőrségi és hadi kórházaiba. [1]

Az egészségügyi oszlopok feladatait így foglalta össze dr. Nagy Károly tartalékos orvos főhadnagy, a 9. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopának sebésze: „Az egészségügyi oszlop a sebesülteket a csapatsegélyhelyről hátraszállítja, szakszerű sebészi ellátásban részesíti, az életmentő sürgős műtéteket elvégzi, és azután a szállításra alkalmassá tett sebesülteket a tábori kórházba továbbítja. A sebesültek szállításában támogatja az egészségügyi oszlopot a sebesültszállító gépkocsioszlop. Betegek közül azokat kezeli az egészségügyi oszlop, akiknek betegsége előre láthatólag egy-két hét alatt meggyógyul, a többit hátraküldi a tábori kórházba. [2]

Az 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren, Oroszországban és Ukrajnában szolgálatot teljesítő orvosok közül többen már az eseményekkel egyidejűleg, vagy röviddel azután megfogalmazták szakmai tapasztalataikat, és azokat még a háború alatt közreadták a *Magyar Katonai Szemlében*. [3] Akadtak olyan, az egészségügyi oszlopoknál szolgáló orvosok is, akik magánnaplókat vezettek a harctéren. Így például dr. Zádorfalvi Deme Károly orvos százados a 20. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopának parancsnokaként a 20. egészségügyi oszlop. [4] míg dr. Somorjai Lajos tartalékos orvos zászlós a 7. egészségügyi oszlop történetét örökölte meg harctéri naplójában. [5] Közéjük tartozik dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós, a kaposvári 10. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopának sebésze is, akinek mindeddig ismeretlen frontnaplóját fia, Horváth Aladár bocsátotta rendelkezésünkre. [6]

A közelmúltban előkerült napló írója, dr. Horváth Imre 1903. április 17-én született Zalaegerszegen, római katolikus vallású földműves családban. Szülei, Horváth (Halász) József és Horváth Rozália saját házzal rendelkeztek a városban, és mintegy 20 holdas birtokukon gazdálkodtak. A család hat gyermeke közül egyedül az ötödikként született Imrét taníttatták. A Zalaegerszegi Állami Főgimnáziumban érettségizett 1922. június 9-én, majd a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem Orvosi Karának hallgatója lett. Ott kapta meg orvosi oklevelét 1930. március 22-én. A következő években tovább képezte magát: 1934. november 11-én sebész szakorvosi, 1935. október 1-jén pedig tisztiorvosi szakképesítést szerzett.

Orvosi pályafutását a soproni városi kórházban kezdte 1930. április 14-én díjtalan gyakornokként, azután 1930. október 27-től a kapuvári megyei kórházban, 1931. október 1-től pedig a zalaegerszegi városi kórházban dolgozott sebész orvosként. Tőfejen kötött házasságot 1935. január 3-án Kecskeméthy László MÁV-főmérnök lányával, Kecskeméthy Edittel. 1937. június 28-án született az első gyermekük, Horváth László Iván. 1938. február 21-től (más források szerint 1938. március 9-től) a Zala megyei Óhidon lett körzeti orvos.

Dr. Horváth Imre és családja

[2]

[3]

[4]

[5]

[Tovább a galéria oldalára](#) [6]

1. Dr. Horváth Imre portréja, 1940-es évek eleje
2. Dr. Horváth Imre fiatal orvosként a zalaegerszegi kórház udvarán, 1930-as évek
3. Dr. Horváth Imre és felesége, Kecskeméthy Edit, 1935 (Serényi Árpád felvétele)
4. Dr. Horváth Imre járási tisztiorvos a családjával Letenyén, 1940-es

A Felvidék déli részének visszacsatolását követően, 1939. március 21-től (más adatok szerint 1939. április 1-től) a Komárom megyei ógyallai járás m. kir. tisztiorvosa lett, majd fél évvel később, 1939. október 16-án a Baranya megyei Villányba helyezték át, ahol a baranyavári járás tisztiorvosaként teljesített szolgálatot. Onnan 1940. február 16-án saját kérésére Letenyére került mint járási tisztiorvos. Itt született a második és harmadik gyermeke: 1940. február 17-én Horváth Magdolna, 1941. november 23-án pedig Horváth Aladár. 1948. február 16-án ugyancsak a saját kérelmére helyezték át Zalaegerszegre, ahol végleg letelepedett. Szülővárosában dolgozott előbb járási tisztiorvosként, később járási főorvosként – közben 1959. november 9-én közegészségtani és járványtani szakorvosi vizsgát tett –, végül pedig a Zalaegerszegi Járási Tanács Egészségügyi Osztályának vezetőjeként egészen 1975. május 31-én történt nyugállományba vonulásáig. Az elmaradhatatlan pipájáról sokak által csak „Pipás”-ként ismert, köztisztviselőként álló orvos hetvenhatodik életévében, 1979. április 10-én hunyt el Zalaegerszegen. [7]

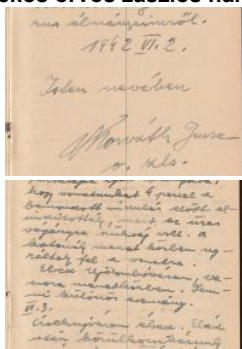
Dr. Horváth Imre 1945 előtt nem foglalkozott politikával, nem volt tagja semmilyen pártnak, mert azt az orvosi hivatással összeegyeztethetetlennek tartotta. 1945. májusi igazoló nyilatkozatában ekként jellemezte addigi magatartását: „Szolgálati időm alatt igyekeztem munkámat lelkiismeretesen és pontosan teljesíteni, és a hozzám forduló ügyfelekkel udvariasan és előzékenyen bántam. Ügyeiket minden pártpolitikától mentesen intéztem. Népellenes rendeletek végrehajtásában részem nem volt. [...] Köztudomású rólam, hogy sem németbarát, sem nyilas érzelmű nem voltam. [8] A háború során szerzett tapasztalatai – köztük nyilván harctéri élményei is – átfomálhatták világszemléletét, mert 1945-ben belépett a Független Kisgazdapártba, két évvel később, 1947 augusztusában – pártjának szétverése,

valamint az országgyűlési választási kampány időszakában – pedig a Magyar Kommunista Párt tagja lett. A baloldali pártok egyesítését, illetve a Magyar Dolgozók Pártja 1948. júniusi megalakulását követően azonban már nem kapott tagkönyvet, és a továbbiakban párton kívüli maradt. Mivel politikailag megbízhatónak tartották, felettesei mindvégig megelégedtek azzal, hogy a szakmai munkáját kiválóan, „nagy szorgalommal, tudással és munkabírással” végzi. Munkához való viszonyát jónak minősítették, azzal a megjegyzéssel, hogy „általános magatartására jellemző az állandó vig kedély, humor, de munkáját nem befolyásolja ez.” 1956. október 29-én beválasztották a Zalaegerszegi Járási Tanács Munkástanácsába, ám ott nem fejtett ki érdemi politikai tevékenységet, ezért elkerülte a forradalom leverését követő megtorlást (amely elől idősebb fia, László Nyugatra távozott).[9]

Dr. Horváth Imre 1940. február 1-jén vonult be tényleges katonai szolgálatra Pécsre, a Ferenc József laktanyába. Ott a magyar királyi „Béla király” 8. honvéd gyalogezred I. zászlóaljánál nyert alapkiképzést. Tényleges szolgálata végeztével, 1940. április 24-én a pécsi m. kir. 4. sz. helyőrségi kórház törzsének állományába helyezték át mint póttartalékos karpaszományos egészségügyi katonát. 1940. június 1-jén tartalékos segédorvos-helyettesé nevezték ki, illetve zászlóssá léptették elő. Az Erdély visszafoglalására készülő magyar honvédség mozgósításakor, 1940. július 2-án rendkívüli fegyvergyakorlatra hívták be a pécsi helyőrségi kórházhoz (más források szerint a m. kir. 10. önálló gyalogdandár egészségügyi oszlopához). Az észak-erdélyi bevonulásban azonban már nem vett részt, mert az augusztus 30-i második bécsi döntést követően – mint idősebb, családost orvos – szeptember 2-án leszerelték. 1942. április 17-én ismét rendkívüli fegyvergyakorlatra hívták be Kaposvárra, a 10. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopához, és annak kötelékében mint tartalékos orvos zászlós vonult el 1942. május 30-án a hadműveleti területre. A 10. egészségügyi oszlop sebész orvosaként közel egy évig teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren, ahol az arcvonalon elsősegélyben részesített sebesültek további ellátása és hátrairányítása, főként pedig a sürgős életmentő műtétek elvégzése volt a feladata. 1943. április 24-én – még a hadműveleti területen – a kecskeméti 13. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopához vezényelték, és 1943. május 19-én velük együtt tért vissza Magyarországra. Egy hónap múlva, június 18-án végleg leszerelték (nem tényleges viszonyba helyezték). Ezzel számára véget ért a háború, mert további katonai szolgálatra már nem hívták be és hadifogságban sem volt. Frontszolgálatáért, a számos emberélet megmentéséért – a valamennyi résztvevő számára kiosztott Tűzkeresztén kívül – semmilyen kitüntetését vagy elismerést nem kapott.[10]

Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós, a 10. egészségügyi oszlop sebészeként a keleti hadszíntérre való kaposvári indulástól, 1942. június 2-tól egészen a hazaszállításáig, 1943. május 16-ig – szabadsága ideje alatti, 1942. október 23-tól november 7-ig tartó, rövid kihagyással – naponta vezette frontnaplóját. A „Richter Gedeon Vegyész Gyár R. T.” által kiadott kiselakú, 9x13 cm-es, bordó (mü)bbőr borítóval ellátott, 1940. évi orvosi zsebkönyvbe többnyire tömören, lényegre törően, esetenként viszont részletesebben jegyezte be az egyes napok legfontosabb eseményeit, melyek vele, valamint szűkebb-tágabb környezetével, főként a 10. egészségügyi oszloppal, illetve az általuk ellátott és ápolt sebesültekkel, betegekkel történtek. Zömében saját, személyes élményeit és tapasztalatait, érzéseit és gondolatait vetette papírra, de találunk naplójában hallomásból szerzett, utóbb esetleg cáfolt harctéri értesüléseket is. Szociális érzékenysége vall, hogy nemcsak a háborús pusztítás nyomait örökítette meg, hanem a hadműveleti területen élő lakosság szenvedéseit, nyomorát is. Mivel a 10. egészségügyi oszlop 1942–1943. évi harctéri szolgálatáról egyelőre más, egykorú dokumentumot (hadiokmányt, naplót, levelet) vagy későbbi visszaemlékezést nem ismerünk, dr. Horváth Imre személyes harctéri naplója egyedülálló, fontos forrást képez az oszlop történetének.[11] E napló, valamint az eddigi szakirodalom[12] alapján az alábbiak szerint rekonstruálható a 10. egészségügyi oszlop és az abban szolgáló sebészorvos harctéri tevékenysége.

Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós harctéri naplója, 1942–1943.

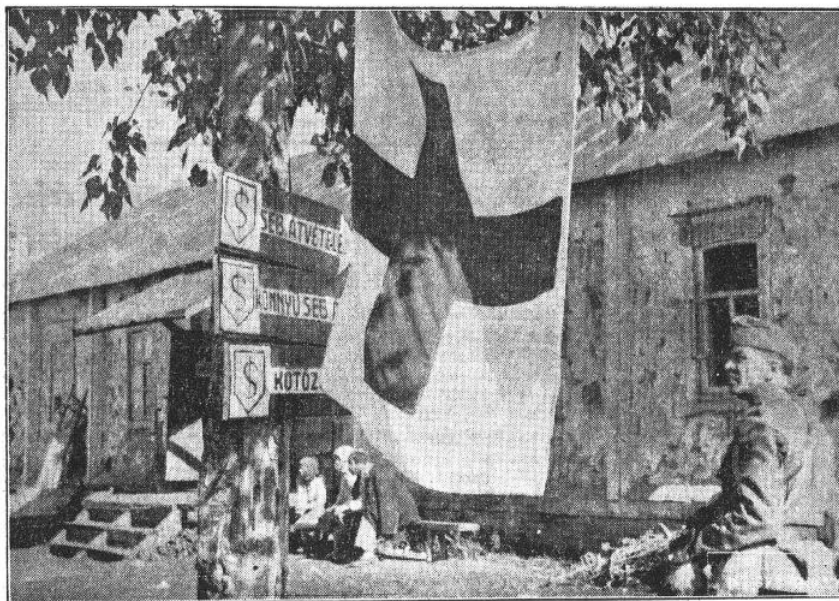

Tovább a galéria oldalára [9]

5. Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós harctéri naplójának címlapja

6. Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós frontnaplójának első bejegyzései: Kaposvár, 1942. június 2.

A magyar királyi 2. honvéd hadsereg IV. hadtestéhez tartozó kaposvári 10. könnyű hadosztály alakulatait – köztük a hadosztály közvetlen seregvonatscsoport parancsnokság alá beosztott 10. egészségügyi oszlopot – 1942. április 20-tól mozgósították. A 10. könnyű hadosztályt a 2. hadsereg második szállítási lépcsőjében, május 28-tól június 10-ig szállították ki vasúton az ukrajnai hadműveleti területre. Szállításuk hat napig tartott. Június 2. és 14. között rakodtak ki a rjesicai állomáson, mintegy 400 km-rel nyugatabbra az első lépcső kirakodási helyétől, Kurszk körzetétől, miután azt elsősorban a német hadiszállítások foglalták le, valamint a partizánok egy időre használhatatlanná tették az oda vezető egyetlen vasútvonalat. A kaposvári seregest alakulatai Rjesicától menetoszlopok képezve, gyalogmenetben vonultak fel Kurszk körzetébe, onnan pedig a Don folyó közelébe, Osztrogozsszk térségébe. Úti céljukhoz több száz kilométeres, kimerítő menetelés után, július 26–27-én érkeztek meg, és ott azonnal átvették a németektől a Don mentén, Korotojak környékén létesített védőállásokat.[13]

MAGYAR KÖTŐZŐHELY EGY DON-MENTI FALUBAN

Magyar kötözőhely egy Don-menti faluban

[10]

A 10. egészségügyi oszlop gépkocsizó részlege (szakasza) 1942. június 5-én, míg a fogatolt részleg június 7-én rakodott ki Rjesicán. Utóbbival érkezett ki a keleti hadszíntérre dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós, akinek első sebészi ténykedése június 10-én egy, a sajátjai által tévedésből lelőtt, fogolykísérő honvéd könnyebb sebesülésének ellátása volt.[14] A 10. egészségügyi oszlop június 12-én kezdte meg felvonulását Kurszk irányába. Gépkocsikon és fogatolt járműveken utaztak ugyan, de a gyalogmenetben vonuló csapatokat kellett követniük, így ők is csak július 13-án érkeztek Kurszkba. Dr. Horváth Imrének mindössze egyetlen sebészi feladata akadt útközben (június 22-én Komarovkánál): egy román nemzetiségű honvéd sérülését kellett ellátnia, aki fegyvertisztítás közben véletlenül ellötte az ujját. A 10. egészségügyi oszlop Petrijában július 9-én a hadosztály betegeinek átvételére és Kurszkba, a 103. honvéd betegellátó állomásra való szállítására

kapott parancsot. Emellett július 9–10-én és 12-én maláriaellenes gyógyszert és vízfertőtlenítő tablettákat osztottak ki a kaposvári seregtest alakulatainak. Július 13-án teherautókkal szállították az összegyűjtött betegeket Kurszkba, majd ott gyógyszert és kötszert vételeztek a hadosztály részére a IV. szeroszlopnál. Július 14-től ők is folytatták a Don folyóhoz való felvonulást. Útközben – július 15-én, Osztaninóban – két, szekerével aknára futott sérültet kellett ellátniuk. Dr. Horváth Imre a fogatolt részleggel július 26-án érkezett a 10. könnyű hadosztály Korotojaktól keletre, a Don mentén húzóódó arcvonala mögé, és ott Kovalevóra települést rendezte be kórházát, pontosabban a 10. egészségügyi oszlop egyik műtőjét, valamint kötöző- és sebesült átvévo helyét. Másnap megérkeztek hozzájuk a harctér első sebesülte, majd egy eseménytelen hét következett, amikor csupán egy orosz fogoly főhadnagy akna által szétroccsolt karját kellett amputálniuk.[15] Augusztus 6-án hajnalban a szovjetek Korotojagnál átkeltek a Donon, és támadást indítottak a 2. hadsereg védőállásai ellen.[16] Éjszaka, e támadás előkészítése során egy aknavetőből kilőtt gránátból kapott súlyos sebesülést az a honvéd, akit Kovalevóban próbáltak megmenteni, ám reggelre belehalt sérüléseibe. Ő volt dr. Horváth Imre kórházának első hősi halottja.[17] A Korotojak környéki, 1942. augusztus 6. és 17. között vívott hídfőharckocban – a súlyos veszteségeket szenvedett 7. és 12. könnyű hadosztály mellett – veszteségek érték a 10. könnyű hadosztályt is.[18] (A szomszédos hadosztályok sebesülteinek ellátásában valószínűleg a 10. egészségügyi oszlop is részt vehetett.) Augusztus 8-án a kora hajnali óráktól késő éjszakáig egymást érték a sebesültek Kovalevón, az egészségügyi oszlop alig bírta ellátni őket, kiváltképp a súlyosabbakat. A sebesültek legnagyobb része akna- és gránátsérült volt, és akadt, aki már beszállítás közben meghalt. Aznapra virradó éjszaka az oszlop gépesített részlegét Osztrogozsszkan érte szovjet hátraküldték a tábori kórházba.[20] Dr. Horváth Imre október 17-én szabadságra indult, 22-én érkezett haza, Letenyére. Két hét múlva, november 8-án indult vissza a frontra, és november 14-én tért vissza Kovalevóra.[21] (A közben eltelt időszak harctéri eseményei hiányoznak a naplójából, azokat utólag, hallomásból sem jegyezte fel.)

A 10. egészségügyi oszlop gépesített részlege december 7-én Krinyicára költözött át. December 13-án éjjel a 36. gyalogezred vállalkozást hajtott végre, melynek tagjai orosz aknamezőre tévedtek és felrobbantak. Közülük kilenc sérültet vittek Kovalevóra, hármuknál láb-, egyiküknél pedig kézamputálást kellett az egészségügyi oszlop sebesúeinak végrehajtani. December 16-án dr. Horváth Imrét is átvezényelték Krinyicára, ahol év végéig mindössze egyetlen feladatra akadt; karácsony este ellátott egy sebesültet.[22]

Miután 1943. január 12-én Urivnál kezdetét vette a szovjet áttörés, rövidesen a 10. könnyű hadosztály arcvonalát is támadás érte.[23] Dr. Horváth Imre 13-án este ¾ 10-kor kapott parancsot, hogy menjen át Kovalevóra, mert az ottmaradt részleg két orvosa nem bírja ellátni a sebesülteket. Azonnal indult, és ott másnap hajnali fél 5-ig operált. Amikor 14-én reggel ¼ 6-kor visszaérkezett Krinyicára, megműtötte a magával vitt két sebesültet, akiket Kovalevón nem tudtak megoperálni műtőruha hiányában. Este a gépesített részleg kiűrtette a krinyicai kórházat, január 15-én pedig összepakolt és felkészült a menekülésre. Aznap egész éjszaka özönlöttek hozzájuk a sebesültek, másnap délelőtt azonban Osztrogozsszkan át ők is megkezdtek a visszavonulást a szovjet támadás elől.

A 10. egészségügyi oszlop a visszavonulás első két napja alatt szétszóródott, január 18-ra a tisztek közül egyedül dr. Horváth Imre maradt együtt a gépesített részleg 12 főnyi legénységével Volokonovkán, ahol azt a hírt kapták, hogy az oszlop fogatolt részlegét állítólag elfogta Veretyje körül az előretörő ellenség. Négy nappal később, Bjelgorodban megpihenve arról értesültek, hogy a fogatolt részlegnek mégis sikerült kijutni a szovjet gyűrűből, és Novij Oszkol körül van. Onnan január 24-én rengeteg sebesült érkezett Bjelgorodba; ellátásukba a gépesített részleg is bekapcsolódott.

A 10. egészségügyi oszlop a következő napokban Annovkán létesített betegátvételi csoportot a rengeteg fagyott katona miatt, akiket nem győztek hátra szállítani. Dr. Horváth Imre február 1-én érkezett az oszlop gépesített részlegével Obojában, és ott a fogatolt részleghez települt, amely egy betegátvételi állomást létesített a „*legrimítivebb viszonyok mellett*”. Másnap a fogatolt részleg továbbment dr. Horváth Imre azonban ott maradt embereivel. Február 4-én Szumin keresztül Vaszibe mentek tovább, ahol beszállásolták magukat, és két nap múlva berendezték a gépesített részleg kórházát. Február 7-től kezdődően ismét özönlöttek a kórházba a fagyásos sérültek. Ott várták meg a három nap múlva beérkező fogatolt részleget, majd február 11-től dr. Horváth Imre is velük folytatta a visszavonulást. Február 26-án Janovkán szállásolt be a 10. egészségügyi oszlop mindkét részlege. Másnap a gépesített részleg megkezdte az ott elszállásolt honvédség erőállapotának felmérését, este pedig a kiérkezés óta először vacsorázott együtt az oszlop teljes tisztikara.

Február utolsó napján még gyengélkedőházat rendeztek be Janovkán, március 6-án azonban onnan is továbbindultak: délelőtt a fogatolt részleg, délután pedig dr. Horváth Imre a gépesített részleggel. Március 9-én érkeztek meg Ovrucsba, a 2. hadsereg maradványainak egyik nagy gyűjtőhelyére, ahol a laktanyában szállásolták el őket. Március 14-én itt hallották, hogy a 10. könnyű hadosztály vonatát, melyhez a 10. egészségügyi oszlop is tartozott, átadták a 12. könnyű hadosztálynak, melyről az a hír járta, hogy nem mehet haza a 2. hadsereg többi seregtestével, hanem a hadművelési területen marad.

Március 17-én a 10. egészségügyi oszlop gépesített részlege – köztük dr. Horváth Imre – az Ovrucstól 2 km-re északra fekvő faluba, Sztaskiba települt át. Három nappal később oda érkezett a fogatolt részleg is a 12. és a 13. egészségügyi oszlop fogatolt részlegeivel együtt, és ott megkezdte a IV. hadtest megmaradt egészségügyi oszlopainak egyesítését.

Március 21-én Sztaskiban elkezdődött a személyi veszteségek számbavétele, a veszteségi jegyzőkönyvek készítése. Mivel a környéken elhelyezett csapatoknál rengeteg kiütéses (flekk) tifuszos beteg volt, az oszlop két orvosát zászolajakhoz helyezték ki. (A baktériumok által okozott, érgyulladásos és annak veszélyes szövődésményeivel járó fertőző betegséget, a kiütéses tifuszt az elősködő ruhatetvek terjesztették a hidegben összezsúfolva, rossz higiénés körülmények között elszállásolt katonák között.) Március 25-én az oszlop másik két orvosát, dr. *Schmidt Lászlót* és dr. *Frank Miklóst* Ovrucsba vezényelték a 105. honvéd tábori kórházba, mert ott is igen sok flekk-tifuszos beteg gyűlt össze. Utóbbiról dr. Horváth Imre személyesen is meggyőződhetett, amikor március 28-án eligazításra kellett mennie az ovrucsi tábori kórházba, ahol március végén már elérte a 700 főt a flekk-tifuszosok száma. (Április 8-án mintegy negyven, flekk-tifuszos elhunyt honvéd sírját számolta össze az ovrucsi katonai temetőben.)

Közben többször is elrendelték, majd – különböző okokból, főleg szállítási nehézségek, illetve a vasútvonalak felrobbantása miatt – le is fűjték a hazaszállítás előkészületeit. Április 14–15-én tifusz elleni védőoltásokat kaptak a hazaszállítandó katonák, majd április 22-én a 12., 23-án pedig a 10. egészségügyi oszlop is megkapta a végleges hazaindulási parancsot.[24] Az utóbbi oszlop katonái (nyolc tiszt és 119 fő legénység) április végén, május elején érkeztek vissza vasúti szállítással a pécsi helyőrségbe.[25] Dr. Horváth Imre azonban nem térhetett velük haza, mert április 24-én délután elvezényelték a 13. vonatostályhoz Krisztinóvára. Ott másnap már meg is kezdte orvosi tevékenységét a kecskeméti 13. könnyű hadosztály egészségügyi oszlopánál. Május elsőjén ez az alakulat is átesett a hazaszállítás előtti fertőtlenítésen, ám a vagonirozás ezúttal is elmaradt, mert a partizánok ismét felrobbantották a vasúti síneket. Május 2-től Zaszki közegében szállásolták el a 13. egészségügyi oszlopot, ahol dr. Horváth Imre május 8-án hat flekk-tifuszos beteget talált a helybeli orosz lakosság között, amiért szigorú óvó rendszabályokat vezettek be a honvédségnél.

Május 11-én végre menetintézkedést kaptak, hogy két nap múlva hazaindul az oszlop. Dr. Horváth Imre a következő napon átvizsgálta a legénységet, hogy nincs-e köztük fertőző betegség, és a VIII. tábori kórháznál gyógyszer vételezett fel a hazafelé vezető útra. Május 13-án újabb fertőtlenítés következett, majd másnap délután bevagonírozták, és megindult a 13. egészségügyi oszlop hazaszállítása. A szállítmány május 16-án már Tarnopolnál járt, amikor dr. Horváth Imre befejezte a naplóírást.[26] Harctéri szolgálata hivatalosan 1943. május 19-én ért véget.[27] Akkorra tehát biztosan visszatérhetett alakulatának békehelyőrségbe.

Mivel dr. Horváth Imre mindennél előbbre valóbbnak tekintette orvosi hivatásának gyakorlatát, az egészségügyi oszlop sebesúeinak is sokkal inkább gyógyító szakemberként, semmint katonaként élte meg a frontszolgálatot. Naplója arról tanúskodik, hogy – mint tartalékos tiszt – mindvégig megőrizte „*civilis*” látásmódját, többször bírálta feltelessé, az esetenként alkalmatlannak bizonyuló magasabb rangú hivatásos tisztek kicsinyes viselkedését vagy visszatetsző cselekedeteit. Amikor 1942. július 19-én a hajnalban kiosztott üres feketekávéval kellett megtennie az egészségügyi oszlop fogatolt részlegének a Sztarij Oszkol és Markvino közötti, mintegy 50 km-es menetét, az ebédet pedig csak este osztották ki a parancsnok hibájából, ő is egyetértett a „*borzasztóan elkeseredett*” legénységgel, akik azon háborogtak, hogy „*vagy ne szavaljanak otthon, vagy olyant, akinek a parancsnoklásra egyetlen képessége a rangja, ne tegyenek parancsnoki állásba*”. [28]

A számos áldozattal járó, Korotojak környéki, 1942. augusztusi hídfőcsaták idején dr. Horváth Imre is kárhóztatta a magyar hadvezetést, amiért az nem biztosított kellő tűzértségi, páncélos és repülő támogatást a sorsára hagyott gyalogságnak. A halottak, sebesültek és eltűntek sorsáért – harctéri értesülései alapján – a 10. könnyű hadosztály leváltott vezérkari főnökét, *Bakos Gyula* vezérkari századost tette felelőssé. Később megbotránkozva olvasta, hogy a vezérkari századost leváltása után hadosztályparancsnoki dicsőretnben részesítették.[29]

Augusztus 24-én, a déli betegvizit alatt megjelent a 10. egészségügyi oszlopnál annak parancsnoka, dr. *Csató Péter* orvos százados, és borzalmasan leszidta a beosztottjait, hogy nem a parancsnokuknál jelentkeztek, hanem folytatták a betegek ellátását. „*Úgy látszik, a honvéddorvos nem a betegekért, hanem a parancsnokáért van!*” – háborgott a naplójában dr. Horváth Imre. – *Bugris viselkedésével valamennyiünket megbotránkoztatja. Igen nagy a felháborodás és elkeseredés!* [30] Szeptember 11-én az kellett visszatetszést, hogy az oszlop parancsnoka saját embereivel szajrézásra küldte a sebesültek szállítására Osztrogozsszka rendelt katonákat, majd pedig egyik embere a katonák részére vételezett élelmet kiosztás helyett pénzért adta el a társainak. „*Parancsnokunk híve dicsőségát el akarja tussolni. A németeknél hasonló cselekményért halálbüntetés jár!*” – kommentálta az esetet dr. Horváth Imre, akinek előző napon *Tanító Béla* ezredessel, a 10. könnyű hadosztály parancsnokával is meggyűlt a baja, amikor az szemlét tartott az egészségügyi oszlopnál. A hadosztályparancsnok azért vont a felelősségre az orvost, mert nem volt begombolva a zubbonygombja, és rettenetesen leszidott egy beteg tüzért is – aki 40 fokkal lázzal feküdt egy szekéren –, amiért ferdén áll a sapkája. „*Ez nagyon nagy hiba itt a fronton, és igen sok baj vele!*” – fakkadt ki Horváth Imre a naplójában.[31] Hasonló eset később, a visszavonulást követő újjászervezés idején is előfordult az orvossal: „*Ma öltözni is megtanultam, hála a hadseregnek!*” – méltatlankodott 1943 márciusában, amikor *Némedy Ferenc* alezredes, oszlopparancsnok azért szidta le, mert a köpenyének slicce hátul be volt gombolva.[32]

A 10. egészségügyi oszlop tisztjei 1943. január 25-én megbotránkozva hallották *Jány Gusztáv* [33]vezérezredes a 2. hadsereg parancsnoka előző napon kiadott hírhedt – a naplóiról által később „*förmedvény*”-nek minősítették[34] hadseregparancsát, melyben kijelentette, hogy fagyott katona haza nem mehet; vagy meggyógyul a hadművelési területen, vagy meghal. Dr. Horváth Imre orvostársával együtt határozottan ellélt a teljesíthetetlen parancsot, és az alábbiakat írta róla naplójában: „*Orvosilag nevetséges! Az emberek a rossz élelmezés miatt testileg, s az utóbbi időben lelkileg is lerongyolódtak. A 12. hadosztálynál rengeteg a legenyült, három honvéd a boncolás igazolása szerint éhen halt. Persze több is van, de nem került boncolásra. Az embereket már a nyáron az 1300 km-es gyalogmenet tönkre tette.*

Mire volt ez jó? Miért nem lehetett őket vonaton közelebb szállítani a célhoz? Igen sok kifogásolni való maradt orvosolatlanul. Vajon ezeket nem jelentették-e az illetékeseknek, vagy nem hallgatták-e meg azok? Ki a felelős ezekért és a mostani tragédiáért?^[35]

Szintén aznap este a 10. egészségügyi oszlop orvosai a hadosztálytörzs és a VIII/1. tábori kórház néhány tisztjével együtt azon töprengtek Bjelgorodban, hogy mi lehetett az oka a magyar védelmi vonal összeomlásának. Akkori helyzetértékelésüket és magyarázatukat – szemben az alkalmatlannak bizonyuló hadseregeparancsnokéval – mai tudásunk szerint is reálisnak tarthatjuk, az általuk felvetett kérdéseket pedig jogosnak tekinthetjük: „Az kétségtelen, hogy valakít súlyos mulasztás terhel – olvashatjuk dr. Horváth Imre naplójában. – Hogy ki a hibás, nem tudjuk megállapítani: a kormány-e, vagy a magasabb katonai vezetőség? Nagy hiba, hogy a 200 km-es frontszakaszra nem volt semmiféle tartalék. Páncélelhárítás igen gyenge, harckocsi nem volt. Másik hiba, hogy a katonák téli ruhával nem voltak kellően felszerelve, pedig a raktárak tele voltak meleg téli holmikkal. Ezek szétosztásával igen sok katonánkat meg lehetett volna menteni a fagyástól, pedig rengeteg a fagyott. A ruharaktárakat pedig vagy meggyújtották az utolsó percben, vagy az orosz kezére jutottak.”^[36]

Az orvos naplójának másnap naplőbejegyzése arról tanúskodik, hogy a tartalékos tisztek és a legénységi állományú katonák – látva a hadvezetés fejtelenségét és bizonytalanságát – miként ítélték meg a hivatásos tisztek visszavonulás alatti viselkedését: „A tényleges tisztek igen rosszul szerepeltek az egész visszavonulás alatt. Nem is igen voltak láthatók, de ha voltak is, parancsot vagy irányítást adni nem mertek. Jány vezérezredes úr is repülőgépen menekült Nykolajevkáról.”^[37]

A szovjet áttörést, illetve bekerítéseket túlélő, és a visszavonulás viszontagságai során – szállás és élelem hiányában a téli időjárásnak, valamint a partizántámadásoknak kitéve – testileg-lelkileg egyaránt leromlott honvédek 1943 tavaszán egyre ingerültebben viselték, hogy hazaszállításuk előkészületei vontatottan haladnak, és azt többször elhalasztják. 1943 májusának elején a legvadabb rémhírek keltek szárnyra a kecskeméti 13. könnyű hadosztály – hazaszállításukra Ovrucs környékén várakozó – katonái körében. Dr. Horváth Imre naplója szerint az terjedt el az elkeseredett katonák között, hogy a hazaszállítást „azért állították le, mert Magyarországon forradalom tört ki, a hazaszállított csapatok föllázdak.”^[38] E híresztelések ugyan alaptalanok voltak, a magyar hatóságok azonban valóban tarthattak a hazatérő katonák indulataitól, ezért is rendelték el – hivatalosan a fertőző betegségek behurcolásának megakadályozására – a háromhetes egészségügyi vesztégzárát.

Dr. Horváth Imre harctéri naplóját a mai helyesírás szabályai szerinti, modernizált átírásban tesszük közzé. A szövegben előforduló egyértelmű rövidítéseket feloldottuk, a személyneveket és földrajzi neveket egységesítettük, a személyekhez rövid életrajzi jegyzeteket írtunk, a katonai szakkifejezésekhez, idegen szavakhoz vagy történelmi utalásokhoz pedig magyarázó, pontosító jegyzeteket fűztünk. Bár az orvos nem említi naplójában, fotókat is készített harctéri szolgálata idején. 1943 márciusából és áprilisából 18 darab előhívott, ám kidolgozatlan fényképnegatívja maradt fenn.^[39] A túlnyomórészt Sztaskiban, kisebb részben Ovrucsban készített felvételek közül a legjobbakat – köztük a naplóról elmaradhatatlan pipájával a kezében ábrázolót – mellékeljük forrásközlésünkhöz.

Dr. Horváth Imre keleti fronton készített felvételei

[11]

[12]

[13]

[14]

[15]

[16]

[17]

[18]

[19]

[20]

[21]

[22]

[Tovább a galéria oldalára](#) ^[23]

7. A 10. egészségügyi oszlop „gyengélkedőháza” Kovalevóban, 1942 augusztusában (Hadtudósító fényképe az Esti Ujság 1942. szeptember 9-ei számának címlapján)

8. Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós a 10. egészségügyi oszlop gépesített részlegénél Krinycán, 1943. január 12-én

9. A 10. egészségügyi oszlop katonái az ukrainai Ovrucs laktanyaépületei előtt, 1943 áprilisában (Dr. Horváth Imre felvétele)

10. Katonai temető Ovrucsban, 1943 áprilisában (Dr. Horváth Imre felvétele)

11. Magyar katonák sírjai az ovrucsi hősi temetőben, 1943 áprilisában. Elöl, jobbszélén az Ovrucsban, 1943. április 2-án kiütéses tifuszban elhunyt Pálinkás Imre örveztető, a 22/III. zászlóalj tisztese sírja (Dr. Horváth Imre felvétele)

12. Az Ovrucs melletti Sztaski látképe, 1943 áprilisában (Dr. Horváth Imre felvétele)

13. A 10. egészségügyi oszlop katonái istentisztelethez sorakoznak Sztaskiban, 1943. március 28-án (Dr. Horváth Imre felvétele)

14. A 10. egészségügyi oszlop istentisztelete a „Don-parti hősök” emlékére Sztaskiban, 1943. március 28-án (Dr. Horváth Imre felvétele)

15. A doni hősök emlékére állított kettőskereszt Sztaskiban, 1943 áprilisában. Balról a 10. egészségügyi oszlop sebesültszállító gépkocsija (Dr. Horváth Imre felvétele)

16. A 10. egészségügyi oszlop két katonája Sztaskiban, 1943 áprilisában (Dr. Horváth Imre felvétele)

17. Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós és tisztí legénye Sztaskiban, 1943 áprilisában (Dr. Horváth Imre felvétele)

18. A 10. egészségügyi oszlop tisztjei egy gulyáságyú, illetve bogrács mellett Sztaskiban, 1943 áprilisában (Dr. Horváth Imre felvétele)

19. A 10. egészségügyi oszlop tisztjei gépkocsijukkal Sztaskiban, 1943 áprilisában. Balról dr. Csató Péter orvos százados, a 10. egészségügyi oszlop parancsnoka (Dr. Horváth Imre felvétele)

Dokumentum

Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós (10. egészségügyi oszlop sebésze) harctéri naplója 1942. június 2. – 1943. május 16.

Naplójegyzetek az 1942. évi oroszországi háborús élményeimről

1942. VI. 2. – Isten nevében
Dr. Horváth Imre orvos zászlós
Tábori posta: 220/92.

1942. VI. 2. Éjjel 1 órától vagonírozás. Reggel 6 óra 48 perckor indulás.[40] A társaságot igen lehangolta, hogy vonatokat 4 perccel a bement előtti elindították, mert az üres vágányra szükség volt. A katonák menet közben ugráltak fel a vonatra. Ebéd Újdombóváron, vacsora menet közben. Semmi különös esemény.

VI. 3. Érsekújváron ebéd. Ebéd után körülkocsikázunk a városban. Fél 6 órakor Galántára érünk, az utolsó magyar állomásra. Maradék pénzünket elvásároljuk és beváltjuk.

Fél 7-kor Szeredre, az első szlovák állomásra érünk. Vacsora. Negyed 9-kor indulunk tovább. Rádiókon a 9 óra 40-es híreket meghallgatjuk. Alvás. Reggel a másik szlovák határon ébredünk. A szépnek mondott Vág völgyét átaludtuk.

VI. 4. Reggel 7 órakor beérünk az első német állomásra, Jablonkara. Következő állomásunk Petrowice. Itt találkozunk az első német katonavonattal. A szerelvény tele katonai autókkal. Két vagon tele traktorekkel; nyilván Ukrajna megművelésére szállítják őket.

Következő nagyobb állomásunk Katowice. Itt egy német vöröskeresztes nővér tejeskávét oszt a katonáknak. Utána ebéd. Ebéd után lőszerkiosztás. E vidéken a városok érdekessége, hogy házsorok nincsenek, a házak szétszórta épültek. A gyermekek vonatunkhoz jönnek és ételmezt kérnek.

Az első lap idegenből feleségemnek.[41] Megkapja-e? Délután 2 órakor Mislau. Este 1/2 11 órakor Kielce. Az egész nap folyamán számtalan látvány a kopár, terméketlen föld, a rozszart, elszórt faházak, a szegény, rongyos lakosság. A nők mind mezítláb. A gyermekek az egész útvonalon valósággal megostromolják vonatunkat kenyérért.

VI. 5. Reggel 1/2 9 órakor Radom előtt 2–3 km-rel kigyullad az egyik vasúti kocs. Egy szekerek elégett, kézigránátjaink fölrobbantak, golyószóró-táraink tönkrementek.

1/2 12 órakor Ivangorodon ebéd. Ma már láttunk szétlőtt házakat és erődöket. Már van újjáépített állomásépület is. Délután 1/2 3 órakor az út szélén látjuk az első, kis nyírfakereszttel megjelölt katonasírt.

Este átlépjük a Bugot, az orosz határt, s 1/2 10 órakor megérkezünk Breszt-Litovszkba. Itt sok bombatölcsér és orosz katonasír.

VI. 6. Reggel 1/4 6 órakor Snitovóra[?] érünk. Reggeli. Közben szerzek három darab nyírfarönköt, az elégett kocsink helyett újat csináltatni. Következő állomás Janovpol. Mesterembereink itt megkezdik a munkát. Sokat állunk. Hadnagyunk egy csomó tojást vesz, darabonként kettő Honvéd cigarettáért. Egyik katonánk egy kakast vett 100 Honvédért.

1/2 1 órakor Pinszke érünk. Pinszke előtt egy volt orosz tábori repülőtér mellett megyünk el, hol legalább 50 összeroncsolt orosz repülőgépet és rengeteg fel nem használt bombát látunk.

1/2 8 órakor Zsitkovicére érünk. Itt az állomás arról értesült, hogy a vasút melletti erdőben egy 500 főből álló partizánbanda van, s támadással kell számolni. Az embereket és fegyvereket tüzkész állapotba helyezzük. A tisztí kocsikat, minthogy a partizánok leginkább azokat támadják, kiürítjük, és a legénység közé vegyülünk.

1/2 11 órakor megérkezünk Kalmikovicsira, hol visszamegyünk tisztí kocsinkba, s lefekszünk. Egész nap a Pripjaty-mocsarak között utazunk. Mocsár, fűzes, nyárfás, cserjés és fölrobbantott vasúti hidak.

VI. 7. Reggel 3 óraker megérkezünk Rjesicára. Itt egy munkásszázad segítségével kivagonírozunk. Rjesicán két zsidó munkásszázad dolgozik. Köztük állítólag pécsi zsidó orvosok is vannak. Kivagonírozás után bevonulunk Rjesicára szállásunkba, melyet a két nappal előbb megérkezett motoros részlegünk[42] igen szépen elkészített. Az épület egy kétemeletes épület a Dnyeper-parton, mely a szovjet idején napközi-otthon volt. A lakosság szerint a zsidók és vezető kommunisták gyermekei járhattak bele. Az épület oldalfalai téglából, közfalai fából vannak. Ajtókon, ablakokon kilincs nincs, szovjet típus-zárral vannak ellátva. Különböző rendesen néz ki, csak a gépesített [részleg] tisztjei szerint igen nehéz volt a piszokból kitisztítani.

Az épülettel szemben a Dnyeper partján egy szovjet idején épült szabadtéri színpad és promenáád[43] van, elég rossz állapotban. Estefelé kimegyünk megnézni. Fűvöszkenar játszik, és az orosz nők inkább párosával, egy-egy odatévedt férfival táncolnak. Rongyosak, piszkosok mind.

A Dnyeper hatalmas szélességben neketerülve folyik az orosz síkságon. A hideg szélről erősen hullámzik. A város mellett hatalmas kanyart képez. Maga a város hatalmas területen fekszik. Szegényes faházakból épült, a szovjet idején 30 000 ember lakta. Jelenleg cirka 15 000 lakója van. Sok ház teljesen üres. Vásárolni semmit nem lehet. Sok német katona is van itt, jelenleg német felségterület.

VI. 8. Délelőtt pihenés. Délután haza írok, majd a legénység tábortábor lapjait cenzúrázom. Megható, hogy egyik-másik mint ír szereteteinek.

Délután kapjuk a parancsot, hogy 11-én reggel továbbmegyünk.

VI. 9. Harmadik csoportunknak a reggeli órákban meg kellett volna érkeznie, azonban délelőtt halljuk, hogy a szerelvények nem érkeznek be, mert a partizánok az útonalton a Pripjaty-mocsarak között két szerelvény elé aknát tettek, melyek a szerelvényeket és a vasutat megrongálták. Különböző hírek vannak a veszteségről.

Délután kapjuk a parancsot, hogy indulásunk bizonytalan időre elhalasztódik a beállított forgalmi zavarok miatt. Estefelé a városban egy partizán egy pincéből rálított egy tűzér őrmesterre. Egész éjszaka lövések ropognak.

VI. 10. Hajnalban két sebesültet hoznak hozzánk, melyek egyike még a szekéren meghal. A másik sebesülése könnyebb természetű. Mint kiderül, a közeli erdő szélén két partizánt fogtak, kiket az őrsre kísérték. Az őrs őrszeme megállásra szólította fel őket. Elöl az oroszok mentek, s az őr nem látta a mögöttük haladó honvédeket. Minthogy felszólításra sem meg nem álltak, sem jelet nem adtak, az őr rájuk tüzelt. A két orosz a helyszínen meghalt.

Este parancsot kapunk, hogy 12-én reggel továbbmegyünk. Közben értesülünk, hogy harmadik csoportunk még az este folyamán megérkezik. Ágyakat készítünk számukra. Este 10 óra körül harmadik csoportunk megérkezik.

VI. 11. Egész nap eseménytelenül telik el. Este a sebesültszállító oszlop tisztjeivel társasvacsorát rendezünk. Menü: halpaprikás és disznótoros vacsora. Előkerül a hazuról hozott bor és Mecseki.[44] A hangulat igen emelkedett.

VI. 12. Reggel csomagolás. 11 óraker elindulunk Rjesicáról. Az úton gépkocsikon, de rettenetes lassan megyünk. A harmadik harclépcsőben megyünk. A gyalogosokat egy-egy félóra járásra elengedjük magunk előtt, majd utánuk megyünk, s amint elérjük őket, leállunk. Így a 26 km-es út este 8 óráig tart. Vacsora. Vacsora után táborban alvás. Útközben elhagyott lövészárkokat, s pár német hősi sírt látunk. Szegény, mocsaras vidék. Egy német sebesülttel találkozunk, ki közli, hogy a vidéken sok a partizán. Böven hallunk puska- és lövéseket. Új szekereink elkészült, s a menetben már az is részt vesz. E sorokat az első tábortábor szállásában írom, Borscovkán.

Éjjel egyik őrszemünk egy partizánt fog, amint egy kétkerekű taligával be akar szaladni az erdőbe. A taligán só, gyufa, szalonna és géppuskaszír van. Vallatásnál kiderül, hogy a falu melletti erdőben egy 200 főnyi partizánbánya van. Hozzájuk igyekezett.

VI. 13. Reggel szétnézünk a faluban. A templom mellett megtaláljuk az első magyar hősi sírt. Két nap előtt a partizánok egy kocsiszlop 7. kocsiját az úttestbe beagyazott, zsinórral időre robbantható aknával felrobbantották. A szerencsétlen azon volt. A két partizánt, kik a merényletet elkövették, az úttól kb. 70 méterre az erdőben elfogták, s a helyszínen kivégezték. Ott fekszenek most is az út mellett. Mellettük megyünk el.

A hősi sír szépen faragott keresztrel van megjelölve, rajta az elhalt sisakja. Előtte az aknadarab, mely a halált okozta. A síron koszorú és virág, szép nyírfakerítés övezi.

A templom alatt a szovjet légvédelmi óvóhelyet létesített. A sekrestyét átalakította síralomházzá, hol még ott van az utójára kivégzett öreg orosz asszony ruhája. A templom mögött egy orosz ezredes sírja van, kit olasz repülőbomba ölt meg. Sírja igen megnyújtott, gúla alakú vörös oszloppal van megjelölve.

Reggel 9 óraker elindulunk Borscovkáról Gomelba. Utunk szép szálás erdőn visz keresztül. Délután 2 óraker megérkezünk. Ebéd. Ebéd után előremegyek szállást csinálni. Gomel főutcája teljes romhalmaz. A ház sorokat csak üszkös téglatörmelék jelzi. Az út minden esemény nélkül telik, s este 6 óraker megérkezünk Tjerjuhába. Az út szélén autó-, tankcsónkok és több német hősi sír. Az este a kis, 16 tagú szállásos társaságban a táborüz és tamburaszó mellett igen kedves hangulatban telik.

VI. 14. Délelőtt körülnézünk a falu melletti erdőben, hogy hol lehet az utánunk érkező alakulatokat elhelyezni. Közben két szétlőtt orosz löveget, s egy csomó fel nem használt gránátot találunk. Egyébként semmi különös esemény.

Délután 1/2 3 óraker megérkezik alakulatunk, 4 óraker megyünk ismét előre. A szállásos társaság kétszeresére növekszik, s a legénységi állományúak kerékpáron folytatják útjukat. Este 1/2 7 óraker megérkezünk a következő szálláshelyünkre, Sztara Papirnyára.

A társaság tüzet gyújt és sátrakat ver. A civil lakosságból többen körénk sereglenek. Köztük van egy tanítónő is, ki keveset beszél németül. Ruházata nem éri el a nálunk a gyengén öltözött házicselédét. Kótszert kér, mert egy betegüket nem tudják bekötni.

Este a táborüznél a tegnapi kedves este megismétlődik. A katonák hangulata jó, humoruk kedves.

VI. 15. Reggeli tejeskávét. Délelőtt eseménytelen, 2 óraker megérkezik oszlopunk.

4 óraker megyünk előre, és 6 óraker megérkezünk az ukrainai Repkibe. Az ukrain lakosság sokkal barátságosabban fogad bennünket, mint az eddigi fehérorosz. Cigarettaért és kenyérért tojást, tejet és gyenge hagymát adnak, melyből a táborüznél kitűnő vacsorát készítünk. Vacsora után a civil lakosságból többen odajönnek táborüzünkhöz, sőt az egyik lány magyar nemzetiségű kokárdát visel a mellén. A tűznél zene, ének; 10 óraker takaródó.

VI. 16. Délelőtt elkészítjük alakulataink táborhelyét. 1/2 2-ker megérkeznek. Mi, a szállásos társaság 3-ker indulunk Csernyigovba. 1/2 5-ker megérkezünk. Szétnézünk a városban, hol a németek borzalmas pusztítást végeztek. Ép ház csak a város széléin van. A város közepe: üszkös falak és romhalmaz egymás mellett. Szálláshelyet keresünk. Vacsora, utána takaródó. A táborüz és zene ma elmarad, mert legénységünk igen elfáradt a nagy úton.

VI. 17. Délelőtt szállásos társaság. Délután 5 óraker megérkezik alakulatunk. A nap esemény nélkül telik.

VI. 18. Délelőtt semmi esemény. Délután 4-ker elindulunk szállást csinálni Kulikovkára, hová 1/2 8 óraker megérkezünk. Elkészítjük táborhelyünket. Táborüz, vacsora, alvás.

VI. 19. Délelőtt szállásos társaság. Délután megérkezik alakulatunk. Szállásos társaság leváltanak, s visszamaradok alakulattal. Semmi különös esemény.

VI. 20. Délelőtt 11-ker elindulunk Kulikovkáról. Délután 6-ker megérkezünk Gyremajlovkára. Semmi esemény.

VI. 21. Délelőtt 6-ker elindulunk Gyremajlováról és délután 2-ker megérkezünk Nyezsinsbe. Eseménytelen nap.

VI. 22. Délelőtt 1/2 9 óraker indulás tovább. Délután 3/4 5-ker megérkezünk Komarovkára. Este 1/2 8 körül egyik románunk fegyvertisztítás közben ellőtte az egyik hüvelykujját. Egyébként semmi esemény.

VI. 23. 1/2 9 óraker indulás tovább, s délután 1/2 3-ker megérkezünk Borsnára. Eseménytelen nap.

VI. 24. Pihenőnap Borsnán.

VI. 25. Reggel 9-ker indulás tovább, s 3/4 6 óraker megérkezünk Baturinba. Az út rettenetes rossz. Egyébként semmi esemény. Este megjön a tábortábor posta, s két lapot kapok feleségemtől. Örülök, hogy hírt kaptam hazuról, s megnyugtató, hogy jól vannak. Lapjai közül csak az 1-es és 4-es számú jött meg.

VI. 26. Reggel 3/4 8-ker indulás tovább. Délután 1/2 6-ker megérkezünk Altinovkára. Az út rettenetes rossz, a por borzalmas. Mire megérkezünk, valóságban feketék vagyunk. A pomál csak a hőség nagyobb.

VI. 27. Pihenőnap. Délelőtt tábortábor mise, délután pihenés.

VI. 28. Délelőtt 1/2 9-ker indulás tovább. Délután 1/2 5-ker megérkezünk Krolevecce. A község főterén 34 német és 3 magyar hősi sír van, ami az elmúlt idők nagy harcait jelzi. A község egyik oldalsó részén egész csomó német gépkocsi roncsa hever. A szombathelyi híradókkal[45] találkozunk, kik a nemrég lefolyt harkovi csatáról mesélnek, melynek ők is részesei voltak. A vidék tele van partizánokkal, kik közül naponta többet elfognak és felakasztanak.

VI. 29. Reggel 1/4 7-ker indulás tovább. Útközben találkozunk a 108. hadosztály[46] egyik tisztjével, aki részt vett a nemrég lefolyt harkovi harcokban, és csodás dolgokat mesél. Este 7 óraker megérkezünk Gluhovba.

VI. 30. A városban éjjel a 6. gyalogezred egy kerékpáros küldöncét két, német egyenruhát viselő partizán lövette. A partizánokat elfogták és agyonlőtték. Reggel 1/2 9 körül a szállásunk melletti házban egy becsapódott kézigránát robbant, egy német katona megsebesült.

Délután kimegyünk a várost megnézni. Különösen bámulatra méltó az öt kupolával díszített, bizánci stílusban épült székesegyház, melyet a bolsevizmus alatt műzeumnak használtak, de már újra visszakerültek a szebbnél szebb ikonok és az oltár. Ungyancsak gyönyörű a mellette lévő, barokk kevert bizánci stílusban épült keresztelőkápolna. Az öreg pópától sikerült emlékül egy kis ikonot szereznem, aminek nagyon örülök.

VII. 1. Reggel 1/2 8-ker indulás tovább. Délután 1/2 6-ker megérkezünk Krupecbe. Útközben találkozunk a mellettünk felvonuló gyorshadtestünkkel. Örömmre szolgált a jól felszerelt, válogatott derék magyar fiúkat látni. 1/2 5-ker lépjük át Ukrajna és Nagy-Oroszország határát. Az esti csend beálltával már jól lehet az ágyúörgéseket hallani. Útközben egyik személyautónk felborult, s a karosszéria elég súlyosan megrongálódott. Szerencsére a bennülőknek komolyabb baja nem esett.

VI. 2. Pihenőnap. A sofőrök a megrongálódott autót kijavítják. Eseménytelen nap.

VII. 3. Délelőtt 1/2 10-ker indulás tovább. Délután 5-ker megérkezünk Rilszke. Az úton rettenetes a por és a szél. Mire Rilszke érünk, olyan feketék vagyunk, mint otthon a kéményseprők. A városban egyik igen szép templomot a bolsevikiek kivonulásuk előtt loistállónak használtak. A város többi temploma és a házak is eléggé éppen megmaradtak, de a nyomor és elhagyatottság igen rányomta bélyegét. Szállásunk a cári uralom alatt valami főúri palota lehetett. Szép nagy, parkettás szobák, perze teljesen elhanyagolt állapotban. A nagyterem mellett, a mennyezet alatt külön kis erkély van a zenekar részére.

VII. 4. Délelőtt 1/2 10-ker indulás tovább. Délután 1/2 3-ker megérkezünk Ivanovszkojára. Szállásunk Borjatinzkij,[47] volt orosz nagyherceg kastélyában van. A kastély még a 25 éves bolsevik uralom és kiállott háborús viszontagságok után is gyönyörű. Körülötte hatalmas park és nagy tó. Az épületben rombolás nyomai. Minden érték tönkretéve. A parkban a szobrok és apró kis vikendházak mind lerombolva. Az épület a bolsevikiek alatt komisszárképző iskola volt. Délután jót csónakázunk a tavon.

Este 10 óra körül orosz repülőgépek jelennek meg. Megszólalnak a légvédelmi ágyúk, s pár bomba esik szállásunktól elég távol. A tiszték közül páran igen „bátran” viselkednek.

VII. 5. Reggel megtárgyaljuk az éjszakai repülőátadását. Délelőtt csónakázás a tavon, délután fürdés, csónakázás. A fürdés igen jól esett a hosszú út után. A nap kellemes hangulatban telik.

Este 10 óra körül megjelennek ismét az orosz repülő. Bombát nem dobunk ránk, de a közeli Lgov kb. 3 óráig tartó bombázása igen hangzatos „zenét” szolgáltat.

VII. 6. Délelőtt 1/4 8-kor indulnak tovább, s délután 3/4 4-kor megérkezünk Lgovba. Érdeklődve hallgatjuk a tegnapi esti bombázás részleteit. Állítólag 30 bombát dobtak az oroszok. Egy halott és 10 sebesült van. Komolyabb kárt nem okoztak.

Délután 1/2 7-kor indulunk tovább. 8 óraker megérkezünk Gyelagynkóvára, hol a falu mellett táborot ütünk éjszakára. 1/2 10 körül rakéták röpködnek és az orosz repülő rajtuk vonulnak át, s ismét bombázzák Lgovot.

VII. 7. Reggel 7-kor indulás tovább. 1/2 11-kor megérkezünk Nyikolszkójába, hol a falu melletti erdőben ütünk táborot. Délután igen jól fürdünk az út pora után a Szejm folyóban.

Este 9 óra után megjelentek az orosz repülő, és három bombát dobtak a közelben.

VII. 8. Reggel 1/2 5-kor indulás tovább. Kb. 12–15 km-re meg kell állanunk, mert a 6-osok[48] valami forgalmi akadály miatt elakadtak. Egy keskeny völgybe húzódnak, és itt várjuk a további indulásra a parancsot. Közben a közeli folyóban megfürdünk, mert ismét feketék vagyunk a portól. Egész nap egymást érik felettünk a német repülő.

A vidék képe erre megváltozott. Kevés az erdő, s a fának nagy becsülete van, ami jellemzően kitűnik abból, hogy a marhatrágyát a falra csapkodják megszáradni, s azzal tüzelnek. A házak erre is fából készülnek, szalmatetővel. Elvéve akad egy-egy téglapépület, bádogtetővel. A lakosság piszkos és szegény. Útközben sűrűn látunk Kurszk felől menekülőket, kik száználmas látványt nyújtanak, amint kétkerekű kordéjukon hozzák ócska kis holmijukat.

1/2 8-kor este indulunk tovább, 3/4 9-kor pihenőnk van. Az út szélén éppen egy menekülő társaság főzi vacsoráját az út szélén szedett fűből. Állítólag már nyolc napja ezen élnek. Alig fejezzük be pihenőnk, a közeli Kurszk felett megindul a légitámadás. Főzöknak az orosz repülő motorjai, egymásba fonódnak a ledobott rakéták, óriási karácsonyfa égő gyertyáiként helyezkedtek el, s az egész vidéket nappali fényvel árasztották el.[49] Egymásba olvadt a ledobott bombák felvillanása és durranása. A ledobott bombák nyomán rövidesen hatalmas lángnyelvek törtek az ég felé. Mi rendületlenül mentünk Kurszk felé. A város alatt kb. 4–5 km-re délre, majd keletre fordultunk, a rakéták és tűz fényétől teljesen megvilágítva. Minden pillanatban vártuk, hogy a bombavető kbenünket is észrevesznek és minket is bombáznak. A bombázott város fenséges és megrendítő látvány volt. Impozáns látvány volt, amint a légvédelmi ütegek világító lövedékekkel lötték a reflektorokkal megvilágított orosz repülőket.

VII. 9. Reggel 4 óraker megérkezünk egy erdőbe, ahol letelepedtünk. Itt táboroztak szegedi repülőink[50] is, köztük, mint főhadnagy, a kormányzó-helyettes[51] is. 1/2 10-kor délelőtt indulunk tovább. 11-kor megérkezünk Paninóba, hol letelepedtünk. Délutáni pihenés. Este parancsot kapok, hogy ötödmagammal továbbmegyek másnap reggel Petrijába az alakulat beteget átvenni, és Kurszkba, a 103-as betegellátó állomásnak[52] továbbszállítani. Este pár bombarobbanás.

VII. 10. Reggel 9-kor indulunk és 11-kor megérkezünk Petrijába. Felütjük szállásunkat, s a délután betegátvétellel és továbbszállítással, valamint malária ellenes gyógyszer és vízfertőtlenítő tabletták kiadásával telik az alakulatoknak. Este pár távoli bombarobbanást hallunk.

VII. 11. Délelőtt folytatjuk a tegnapi munkát. Közben benézünk a mellettkünk működő orosz közkonyhára, hol naponta reggel, délbén, este takarmányrépa levél levest főznek. Megnézünk pár orosz lakást, hol csak a legszükségesebb pár bútor darab és a legnagyobb nyomor látható.

Délután 3/4 7-kor parancsot kapok, hogy az agyonbombázott Kurszk melletti Zvetovóba vonuljak át kis csoportommal. Csomagolás. 8 óraker elindulunk és fél 10 körül megérkezünk. Mire a 38. gyalogezred részére vitt csomagokat átadom, teljesen besötétedik, így települési helyem megkereséséről szó sem lehet. Úgy határozunk, hogy éjszakára a falu melletti erdőben ütünk tanyát. Táborhelyet keresve egy kedves epizód történik. Amint az úton megyünk, egyik emberem jelenti, hogy az egyik mellékútról három alak közeledett felénk, akik minket meglátva, bebújta az út menti árokba. Kiküldök két puskát, akik behoznak hozzám három honvédet, akik az erdőből este beszótktek a faluba, és most akartak alakulatukhoz visszaszökni. Elengedjük őket, majd bemegyünk mi is az erdőbe, hol belekeveredünk a 10/III. zászlóalj[53] körletébe. Ott Fehér[54] hadapród és egy őrmester vendéglátását élvezzük, kikkel kb. éjjel 1 óráig igen jó hangulatban elnapszozunk.

VII. 12. 5-kor ébresztő. 6-kor elindulunk, hogy települési helyünket megkeressük, ami igen nehezen megy, mert Zvetovó bár hitvány kis orosz falu, de négy kerülete van, s kb. akkora helyen fekszik, mint otthon egy kisebb járás. Végre 11-kor megérkezünk települési helyünkre. Délbén gyógyszert osztunk a különböző alakulatoknak. Délután pihenés.

Este fél tíz körül Kurszkban ismét megkezdődik a „zene” és „tűzijáték”. Megjelennek az orosz bombázók és szórják a bombákat és rakétákat, alul felvillannak a bombák és világítanak a fényszórók. Közben óriási robbanások rákódottatják meg a földet. Sokáig elnéztek a játékok.

VII. 13. Reggel megérkeznek az értünk küldött teherautók. Főpakolunk és bemegyünk Kurszkba. A városban mindenfelé leégett és romba dőlt házak, légvédelmi árkok és bombatölcsérek. Iszonyú nagy a katonai gépkocsiforgalom, de sok a civil is.

Végignézünk a várost, megebedelünk a IV. szeroszlopnál,[55] felvesszük a hadosztály részére a gyógyszert és kötszert, s 4 óraker indulunk alakulatunkhoz. Este fél 8-kor megérkezünk Korovinóba.

VII. 14. Hajnali 2 óraker indulunk tovább. Az utat az éjjeli eső rettenetesen felázta. Az autót több helyen tolni kell. 8 óra körül megérkezünk Osztaninóba, hol táborot verünk. Délelőtt borzalmas zivatart és felhőszakadást kapunk. Fogatolt részlegünk délbén teljesen elázva érkezik meg. Délután pihenés. A faluban kilenc nappal ezelőtt még az orosz hadsereg volt.

VII. 15. Napközben többször nagy eső, ami miatt nem tudunk továbbmenni. Pihenőnap. Délután két sérültet hoztak, kik szekérel ellenséges aknára mentek, harmadik társuk a helyszínen meghalt.

VII. 16. Az éjszakai szél felszárította az utat. 11 óraker indulunk tovább. Délután 1/2 6-kor megérkezünk Sztarij Oszkolba, s a város melletti Jaruszkajában letelepedünk. Sztarij Oszkolt, úgy látszik, az oroszok tartani akarták, mert a város szélén, a városba vezető utakon mindenütt gerendákból és földből készített erődítmények vannak. A városban igen sok a romba dőlt ház, sok megrongálódott, ép alig van. A házak falain mindenütt utcai lövöldözések nyomai. A város parkjában 12 magyar hősi sír.

VII. 17. Pihenőnap. Semmi különös esemény.

VII. 18. Megtekintem a várost, és a városban összehalmozott, az oroszoktól zsákmányolt rengeteg ágyút, géppuskát, nehézpuskát, puskát és egyéb hadianyagot.

VII. 19. Reggel 1/2 3-kor a gépesített részleg hátrahagyásával indulunk tovább, s délután 1/4 7-kor az araszos porral fedett úton a portól feketén, koszosan és elcsigázottan megérkezünk Markvinóra. Utunk a közeli napokban nagy harcokról ismert, és „Halálvölgy”-nek keresztelt völgy egy részén visz át. E völgy Sztarij Oszkoltól 4 km-re kezdődik, és 10 km hosszú. E völgybe húzódtott meg a Sztarij Oszkolt védő orosz sereg. A német Stukák[56] itt borzalmas pusztítást végeztek. A halottak ezrei maradtak a völgyben. A többi fegyverét elszórva menekült, vagy fogságba esett. A visszamaradt harckocsik, lövegek és egyéb fegyverek számlálhatatlanok. Az elpusztult oroszokat és állatokat már legnagyobb részben eltemették, de a levegő még így is olyan dögbűzű, hogy szinte leírhatatlan. Az 50 km-es menetet egy reggel 2 óraker kiosztott üres feketekévével tesszük meg. Az ebéd este 8-kor kerül kiosztásra a parancsnok hibájából. A legénység borzasztó elkéseredett. Azt mondják, vagy ne szavaljanak otthon, vagy olyant, akinek a parancsnoklásra egyetlen képessége a rangja, ne tegyenek parancsnoki állásba. 10 óraker takarodó.

VII. 20. Éjjel 1 óraker ébresztő, 2-kor indulás tovább. Újabb 50 km-es menet. A tegnapihoz hasonlóan délután 5-kor megérkezünk Sztanovójába. Lovaink legnagyobb része tönkrement. A hátsólovak szekérbe kerültek. Több a kocsit után kövte is alig vonszolja magát.

VII. 21. Reggel 1-kor ébresztő, 2-kor indulás tovább. Délután 6-kor megérkezünk Ukolovo-Lesznojába. Az út valamivel jobb, mint a tegnapi. Útközben az egyik faluban megnézek egy templomot, melyet a szovjet idejében gabonarakárnak használtak [...?]ben.[57]

VII. 22. Reggel 1-kor ébresztő. 1/2 3-kor indulás tovább, s 6-kor megérkezünk Osztrogozszk-ra. Megered az eső, kénytelenek vagyunk pihenőnk tartamára sátrat verni. Az eső egész nap esik, rettenetes a sár.

VII. 23. Körletünket egy magaslanton lévő majorba helyeztük át a város mellett. Rettenetes sár. Az emberek elkéseredtek, hogy a sárban új sátrakat kell csinálni. Délután megnézzük a várost. Piszkos, szegényes, rendetlen. Sok a romba dőlt ház. A civilek részben már visszatértek.

VII. 24. Délelőtt pihenés. A sár kissé felszáradt. Parancsot kapunk, hogy délután 2-kor induljunk tovább. Alig megyünk pár métert, leállítanak bennünket, hogy 5-kor indulunk tovább. 1/2 4-kor parancsot kapunk, hogy egyelőre menjünk vissza előbbi körletünkbe. 3/4 5-kor egy orosz repülő jelenik meg a város felett, ledob három bombát, s gyorsan távozik.

VII. 25. Délelőtt halljuk, hogy a tegnapi bombatámadásnak négy halott, köztük két német katona, és több sebesült áldozata van. Egyébként semmi különös esemény. A nap folyamán többször esik az eső, nagy a sár.

VII. 26. Délelőtt 1-kor ébresztő, 3-kor indulás tovább. 12-kor megérkezünk Kovalevóba. Délután berendezzük a kórházunkat.[58]

VII. 27. Megérkeznek hozzánk a harctér első sebesültjei.

VII. 28. Semmi különös esemény.

VII. 29. Nagy esemény! Két és fél hónap után ma először terített asztalnál eszünk.

VII. 30. Semmi különös esemény.

VII. 31. 3-tól 8-ig tűzérsegünk erősen lövi az ellenséges állásokat. Napközben több orosz felderítő látogat el fölénk.

VIII. 1. Egész nap szórványos ágyútűz. Pár orosz felderítő. Többször naponta légiriadó.

VIII. 2. Reggel 3 órától 8-ig sűrű ágyúlövés. Tűzérsegünk lövi az orosz állásokat. Délután orosz felderítők jönnek. Egyébként semmi különös esemény.

VIII. 3. Napközben semmi különös esemény. Este repülőink tömegesen látogatják meg az orosz állásokat. Sűrű bombázás, rakétázás, fényszórás, ágyúzás.

VIII. 4. Reggel az orosz repülő visszahadják a mieink tegnap esti látogatását. Sűrű bombarobbanás. Ablakaink recsegnek. Dél előtt egy fogoly orosz főhadnagy bal karját kell leamputálnunk aknasérülés miatt. Este az oroszok megkezdik a „hangversenyt és tűzijátékok”. Az éjszaka felét légvédelmi árkokban töltjük.

VIII. 5. Egész nap járnak a repülő, folyton légiriadó. Egyik gép bombákat is dob a közelbe. Este a tegnapi esti szórakozás megismétlődik, s reggelig tart. Az éjszaka legnagyobb részét a légvédelmi árkokban töltjük.

VIII. 6. Megvan kórházunk első hősi halottja. Egy aknavetőből kilőtt aknától súlyosan megsebesült az éjjel, s reggel meghalt. Egyébként semmi különös esemény. Egy szép ikont kapok.

VIII. 7. Napközben többször légiriadó. Éjjel „zene és tűzijáték”, az éjszaka nagyobb részét a légvédelmi árkokban töltjük.

VIII. 8. A kora hajnali óráktól a késő éjszakai egymást érik a sebesültek, köztük pár súlyos is, alig bírjuk őket ellátni. Egy beszállítás közben meghal. Napközben és este sűrű légiriadó. Este kapjuk a hírt, hogy Osztrogozszkban maradt gépesített részlegünket bombatámadás érte.[59] s gépkocsink egy kivételével részben elpusztultak, részben megsérültek. Emberéletben kár nem esett. Gyógyszertár és gh. teljesen elpusztult. Az oroszok 6/II. zászlóaljunkt beszállították. Igen elkéseredett harc folyik. A mieink parancs folytán igen gyengén vannak lézzerrel ellátva. Tűzérsegünk hallgat. Az orosz erősen dolgozik. A sebesültek legnagyobb része akna- és gránátsérült.

VIII. 9. Kora reggeltől mindkét részről szakadatlan ágyúzás. Dél előtt 10 órakor megszűnik az ágyúzás. Dél előtt a sebesültekkel foglalatokodunk. Délután 5 óra körül mellettünk egy learatott rozsföldet végigbombázz az orosz. Este a szokásos „zene és tűzijáték”.

VIII. 10. Az oroszok két nappal előbb erős támadást intéztek csapataink ellen, és állandóan szivárognak át a Donon. Csapataink részéről igen sok a sebesült, s állítólag halott és eltűnt is. Egész nap ágyúzás és bombabecsapódások.

VIII. 11. Az oroszok támadását megállították. Körülbelül három zászlóaljnyi oroszt bekerítettek. A tüzérség és repülőink erősen verették őket. Állítólag egy orosz csapat magyar egyenruhában támadta oldalba egyik zászlóaljunkat. Különböző harc kicsit csendesedett. Azt hallottuk, hogy a legutóbb szállított tüzérségi lövész nem használható lövegekbe, nem felel meg a méret. A hozzánk érkezett sebesültek egy része felháborodva meséli, hogy minden tüzérségi előkészítés nélkül hajtották be őket támadásba. Azt már korábban hallottuk, hogy alakulataink parancsot kaptak, hogy csak végső esetben szabad löni.

VIII. 12. Napközben semmi különös esemény, pár sebesült érkezik. Egyik orvosunk délután Osztrogozsszkaiban járt, és vacsoránál meséli az ott hallottakat az orosz áttörésről. Az orosz áttörés oka utólagos megállapítás szerint az, hogy a románok és ruszinok az oroszok lövészereiket eldobálva megfutottak. A tőlünk északra működő 12. szekszárdi és délre működő 13. kecskeméti hadosztályok, melyeknek közel 60 százaléka román volt, úgyszólván teljesen megsemmisültek. Most tudtuk meg, hogy milyen közel voltunk a bekerítéshez.

Este jót nevetünk, mikor a rádió azt dicséri, hogy a különböző fegyvernemek milyen szép összhangban működtek. Hol volt a tüzérség, repülők és páncélosok az orosz áttöréskor? Szegény, balga otthoniak mindent elhisznek. Mennyire más a helyzet, mint a rádió mondja!

VIII. 13. Egész délelőtt élénk repülőmozgás. Ötpercenként riadó. Délután csend. Este halljuk, hogy a legutóbbi orosz támadás alkalmával az egész 38/II. zászlóalj és egy tüzérezteget eltűnt.

VIII. 14. Az éjszaka nyugodt volt. Hosszú idő óta az első, mikor nem volt légiriadó. Dél előtt csend. Délután parancsot kapunk, hogy az összes szállítható beteget szállítsuk hátra. Pár sebesült érkezik. Este végre autentikus helyről halljuk az egy hét előtti orosz áttörés okát és részleteit. Oka Bakos[60] vezérkari százados úr „bölc” vezetése volt, kit azonnal leváltottak. Az áldozat több ezer magyar halott, sebesült és eltűnt.

VIII. 15. Az éjszaka nyugodt. Reggel 5 órakor jelentik, hogy a kórházunkban ápoló orosz hadifogoly főhadnagy az éjjel megszökött. A két ügyeletes ápolót, kiknek hanyagsága megállapítást nyert, előzetes letartóztatásba vesszük. A további nyomozás megállapítja, hogy a hozzánk munkára bejáró orosz nő a szökésről tudott, s abban segédkezett. Embereink ezt „alapos” vallatásra fogják, s délután agyonlövik.

Egész délelőtt az orosz repülők járnak felett. Délután semmi esemény. Este megkerül a szőkevény.

VIII. 16. Reggel foglyunkat a hadosztályparancsnoksághoz kísértetjük, hol agyonlövik. Egész délelőtt élénk repülőtevékenység. Délután a parancsban megbotránkozva olvassuk, hogy Bakos vezérkari százados, kit ballépéséért, mellyel sok jó magyar honvéd halálát okozta, leváltottak, hadosztályparancsnoki dicséretben részesült. Semmi különös esemény.

VIII. 17. Dél előtt élénk repülőtevékenység. Délután semmi különös esemény. Este több légiriadó.

VIII. 18. Reggel sűrű, sötét köd, melynek elmúltával egymást érik a légiriadók. A közelbe pár bomba esik és géppuskáznak. A riadók éjszaka folytatódnak.

VIII. 19. A repülők már korán jelentkeznek, és egész nap járnak. Egymást érik a légiriadók. Este az Ugray-huszárcsoport[61] tisztikara van nálunk vacsorán, és az este igen kellemes hangulatban telik el.

VIII. 20. Egész nap élénk repülőtevékenység, egymást érik a légiriadók. Délben megdöbbenne halljuk a német rádió hírei között, hogy a kormányzó-helyettes úr a keleti harctéren hősi halált halt.[62] Este arról értesülünk, hogy az előttünk lévő Liszki fölött a hajnali órákban igen heves légi harc volt. Valószínű, hogy a kormányzó-helyettes úr is ott halt meg.

VIII. 21. Egész nap élénk repülőtevékenység, sok légiriadó.

VIII. 22. Egész nap élénk légitevékenység. Este halljuk a kormányzó-helyettes úr halálának körülményeit.

VIII. 23. Reggel kilovagolunk. Napközben élénk légitevékenység.

VIII. 24. Reggel átmegyünk Puhovóra a gépesített részlegnek szállást csinálni. A déli betegvizit alatt megjelenik parancsnokunk, [dr.] Csató[63] százados úr. Mi a betegvizitét folytatjuk, amiért borzalmas szidásban volt részünk, hogy nem parancsnokunknál jelentkeztünk, hanem betegeinket látjuk el. Úgy látszik, a honvédorvos nem a betegekért, hanem a parancsnokáért van! Bugris viselkedésével valamennyiünket megbotránkoztatja. Igen nagy a felháborodás és elkeseredés. Éjjel több légiriadó.

VIII. 25. Egész nap élénk légitevékenység, több légiriadó.

VIII. 26. Napközben élénk légitevékenység. Este megszólalnak mögöttünk a német messze hordó ágyúk. Éjjel egymást érik a légiriadók.

VIII. 27. Napközben semmi különös esemény. Este pár riadó.

VIII. 28. Délután kilovagolunk a 6/I. zászlóalj segélyhelyre Deák[64] kollégához. Nagyon tanulságos kirándulás.

VIII. 29. Dél előtt a légvédelmi tüzérségünk lelőtt egy német repülőgépet, melyet az oroszok hosszabb idő óta használtak felettünk felderítésre. Délután semmi esemény. Este hét sebesültet kapunk, kettő súlyos. Éppen a műtéthez készülődünk, s közben az oroszok két bombát dobnak a közelbe.

VIII. 30. Napközben semmi esemény. Éjjel ismét bombatámadást kapunk. Négy bomba esik a közelbe.

VIII. 31. Napközben semmi különös esemény. Este borzalmas szélvihart kapunk szakadó esővel.

IX. 1. Igen hideg, szeles nap. Semmi különös esemény.

IX. 2. Egész nap igen élénk repülőtevékenység. Dél előtt a légi harc egy sebesültjét, egy repülő hadapródot hozták hozzánk. Éjszaka pár légiriadó.

IX. 3. Semmi különös esemény. Igen sok az influenzás beteg.

IX. 4. Napközben semmi különös esemény, este sem.

IX. 5. Este halljuk, hogy Budapestet bombázták az orosz repülők.[65] Igen felháborodtunk a légvédelem tétlenségén. Ide kevés repülőt, s még kevesebb fényszórót hoznak ki, hogy kell az ország légvédelmére, otthon pedig alszik a légvédelem.

IX. 6. Semmi különös esemény.

IX. 7. Napközben semmi esemény. Este borzalmas zápor. Éjszaka a hatmotoros szovjet repülő-erődök látogattak meg bennünket.

IX. 8. Semmi különös esemény.

IX. 9. Hajnalban Korotjok felől szakadatlan, órákig tartó ágyúzás és bombarobbanás hangzik. A repülőgépek tizesével húznak el fölöttünk. Mint halljuk, a németek a Korotjok melletti erdő bunkereiből füstölik ki az oroszokat. Napközben semmi különös esemény. Éjjel az oroszok első ízben rakétákkal kivilágítják falunkat és bombákat dobnak.

IX. 10. Dél előtt a hadosztályparancsnok, Tanító Béla[66] ezredes szemlét tart nálunk. Egy szekéren 40 fokkal lázzal egy beteg tüzér feküdt, kit rettenetesen leszidott, mert ferdén állott a sapkája. Ez nagyon nagy hiba itt a fronton, és igen sok baj van vele! Engem is felelősségre volt, mert a felső zubbonygombom nem volt begombolva. Éjjel ismét pár bomba hullik a falu szélére.

IX. 11. Napközben semmi különös esemény. Este felháborodva halljuk, hogy gépesített részlegünk Osztrogozsszkaiban szállításra berendelt embereivel parancsnokunk két emberét szajrézásra beküldte. Hazafelé esőt kaptak, és Nyikolszkojében elakadtak. Embereink részére parancsnokunk egyik híve kenyeret vett fel az egyik ottani alakulatnál, melyet kiosztás helyett darabonként 26 Márkáért adott el társainak. Parancsnokunk híve disznóságot el akarja tussolni. A németeknél hasonló cselekményért halálbüntetés jár.

IX. 12. Napközben semmi különös esemény, éjjel több légiriadó.

IX. 13. A tegnapi nap ismétlődik. Frank[67] orvos hadnagy szabadságra megy.

IX. 14. Dr. Jeszenszky[68] orvos zászlóst elvezényelik a tüzérekhez. A féloszlopnál csak ketten maradnak orvosok. Igen sok a maláriás beteg.[69]

IX. 15. Reggelre körletünkbe az oroszok repülőgépről rengeteg rőpcédulát szórnak, melyeken a honvédeket megadásra, illetőleg átszökésre hívják fel. A Don mentén ezt már régóta csinálják. Éjjel erős fagy, hóharmat, hideg szél, több légiriadó.

IX. 16. A hideg tart, igen fázunk. Semmi különös esemény.

IX. 17. Semmi különös esemény.

IX. 18. Az idő valamit enyhült. Az orosz repülők már este 8 órakor meglátogatnak bennünket.

IX. 19–20–21. Semmi különös esemény.

IX. 22. Különböző hírek a leváltásról. Különböző ez a legénység és tiszték körében már hetek óta beszéd tárgya, és nagyon várják.

IX. 23. Délben Csongor[70] ezredes úr meglátogat bennünket. Délután megszólal az első hír a leváltásról. Az egyik tizedesünk (Borsi)[71] jön hozzám, s mondja: „Zászlós úr, hallotta? 1950-ben egy tábornok jön szemlélni Kovalevóra. Megkérdezi az egyik honvédtől: *hová tartozik? Feleli: Nye ponyemájú. [72] Kérde a másikat, a harmadikat, s a felelet ugyanaz. Megkérde erre a parancsnokot: Miféle alakulat ez? Aláíratosan jelentem, ez az itt felejtett 10. könnyű hadosztály – feleli.*” Este táviratot kapok feleségemtől, hogy édesapám[73] e hó 19-én meghalt. Igen rossz estém volt. Ébéd után meggyulladt a télre összehordott tőzegünk.

IX. 24. Reggel 5-kor egymást érő robbanásokat hallunk. Állítólag egy orosz löszerraktár ég, s a löszerek robbannak. Napközben semmi különös esemény.

IX. 25. Napközben semmi esemény. Este kezünkbe kerül az „Esti Újság” szeptember 9-ei száma, melyben a címlapon gyengélkedő házunk fotográfiáját látjuk.[74]

IX. 26–27. Semmi különös esemény.

IX. 28. Reggel borzalmas ágyúzásra ébredünk. Később pár sebesültet hoznak, s megtudjuk, hogy Liszkitől északra áttörtek az oroszok. Egy falut felgyújtottak, több munkaszolgálatos zsidót elhurcoltak, majd visszavonultak. Délután parancsot kapunk, hogy kórházunkat ürítsük ki. A betegeknek nagy részt hátraküldjük a tábori kórháznak. Este megjelennek az orosz repülők. A Boforsok[75] gyorsan elzavarják őket. A fényjelző lövedékek szép tűzijátékot adnak.

IX. 29. Hajnalban Liszki felől rettenetes „zenés ébresztőt” hallunk. Az oroszok összes tüzfegyverei szólnak. Este megtudjuk, hogy tegnapi este a haditudósító század kiment Liszki felé felvételeket készíteni, s a mieink emiatt egy zárótűzetet adtak le. Válaszul az oroszok az összes tüzfegyvereikkel egész éjjel lötték a falut. Szerencsére a mieinknél még csak sebesülés sem történt. Napközben semmi különös esemény.

IX. 30. Semmi különös esemény.

X. 1. Dél előtt orvos tábornoki szemle,[76] délután élénk orosz repülőtevékenység. Reggel olyan híreket hallunk, hogy át kell települnünk Krinycára.

X. 2–3–4–5. Semmi különös esemény.

X. 6. Dél előtt élénk orosz légitevékenység.

X. 7–8–9–10. Semmi különös esemény.

- X. 11. Este 8 körül közvetlenül a fejünk felett dobja le a rakétát az orosz. Igen megvilágított bennünket.
- X. 12. Az előttünk fekvő Liszki községből egész éjjel és délelőtt borzalmas lövöldözés és tüzérségi tűz hallatszík. Mint délben halljuk, az oroszok három helyen kb. századnyi erővel állítottak a Donon, de a 6-osaink fölmozdították őket.
- X. 13. Déli 1 óraker a közeli Popasznijt bombázta az orosz hét géppel. Egy halott, több sebesült, egy ház leégett. Délután átlavagolok Popasznijsba, s a 12. egészségügyi oszlop tisztjeivel vacsorázunk.
- X. 14. Este 10 óra után ismét a fejünk felett dob bóját[Z7] az orosz repülő. Bombái szerencsére tőlünk kb. 400 méterre potyognak.
- X. 15. Délben kb. 16–20 orosz repülő jelenik meg fejünk felett, de bombát nem dobnak, mert légvédelmi tüzérségünk hamar szétszórja őket.
- X. 16. Délben a szomszédos Puhovót bombázzák az oroszok.
- X. 17. Délben indulok kétheti szabadságra. A délutánt Osztrogozsszokban töltöm. Itt este egy karambolnak vagyok szemtanúja. Egy mozdony elüt egy német teherautót, a sofőr a helyszínen meghal.
- X. 18. 1/2 11-kor megérkezünk Harkovba. 12-kor indulunk tovább, 4-kor megérkezünk Poltavára.
- X. 19. Reggel 1/2 4-kor megérkezünk Kijevbe. Megszállunk a személyi irányítóban. Délelőtt megnézzük a várost és az egyik tábori kórházat, délután 1/2 3-kor indulás tovább.
- X. 20. Reggel 1/2 8-kor megérkezünk Lembergbe. Délután 3/4 2-kor indulás tovább. Igen jól esett a fűtetlen vonatok után végre a fűtött II. osztályú kocsit. Délután 4-kor Przemysl.
- X. 21. Reggel 1/2 3-kor Krakkó, 3 óraker Miszlovec. Átszállás, 3/4 7-kor indulás tovább. 1/2 9-kor megérkezünk Bécsbe. Tetűellenítés.
- X. 22. 0 óra 55 perckor indulás tovább. 1/4 3 óraker átlépjük a magyar határt. (Budapesten át éjjelre hazaérek.)[78]
- XI. 8. Reggel öt óraker indulás vissza, Budapest – Munkács – Lavocsne – Lemberg – Tarnopol – Kijev – Kurszk – Sztarij Oszkol – Volnyickij és Osztrogozsszkon át.
- XI. 14-én délen megérkeztem Kovalevóra. Útközben semmi különös esemény, csak az érint bennünket kellemetlenül, hogy a szép magyar őszből belerohanunk az orosz télbe.
- XI. 15. Semmi különös esemény.
- XI. 16. Délután ellovagolunk a postára és a hadosztályra. Este a környéken ismét bombáznak az oroszok.
- XI. 17–23. Semmi különös esemény.
- XI. 24. Este előttünk az oroszok kisebb vállalkozást hajtottak végre.
- XI. 25. Semmi különös esemény.
- XI. 26. Hírek érkeznek hozzánk, hogy a vonalban a magyarok és oroszok kölcsönösen átkiabálnak egymáshoz és hívják át egymást.
- XI. 27. Napközben semmi különös esemény. Este a tüzéreknel vagyunk vacsorán. Az este jó hangulatban telik el.
- XI. 28. Délelőtt újra megjelentek a repülők. Délután halljuk, hogy egyes alakulatoknál élelmezési nehézségek vannak. A nemes lótapot, az összegyűjtött búzát és rozstot emiatt le kell adni.
- XI. 29. Rettenetes hóvihár, az autók mind elakadtak.
- XI. 30. A tegnapi idő tovább tart.
- XII. 1. A szél elállt. Az idő kellemes télies. A hó okozta forgalmi akadályok megszüntetése folyamatban van.
- XII. 2. Este jön a parancs, hogy a szállítási nehézségek miatt a kenyéradagot 300 gr napi adagra szállították le.
- XII. 3. Reggel halljuk, hogy szemben nagy orosz erők vonulnak fel. Még nem tudni, hogy támadásra készülnek, vagy leváltásról van szó. Este a 6-osok előttünk egy vállalkozást hajtottak végre, mely jól sikerült, de a vállalkozást figyelő vitéz Ludányi[Z9] ezredparancsnok mellé egy akna becsapódott, s a parancsnokkal együtt kilencen megsebesültek és hárman meghaltak.
- XII. 4–5. Semmi különös esemény.
- XII. 6. Parancs jön, hogy Puhovót, Popasznijt és Sepelevet[?] csapatainknak ki kell üríteni, és a németek szállják meg. Gépesített részlegünknek Krinyicára kell visszamenni. Hozzánk Kovalevóra is új magyar csapatok jönnek.
- XII. 7. Gépesített részlegünk költözködése megkezdődik. Hozzánk megérkeznek a 6/l. zászlóalj szálláscsinálói.
- XII. 8. Semmi különös esemény.
- XII. 9. Éjszaka viszonylag szélcsend. Egy orosz repülő bóját dob körletünk felett.
- XII. 10. Nagy havazás, kegyetlen hideg.
- XII. 11. A tegnapi idő tovább tart.
- XII. 12. Az idő valamit enyhült.
- XII. 13. Az éjjel a 36-osok[80] egy vállalkozást hajtottak végre, s orosz aknamezőre tévedtek. Kilenc sebesült érkezett közülük hozzánk, háromnál láb-, egynél kézamputálást kellett végezni.
- XII. 14. Az idő egészen megenyhült. Kicsit olvad. Egyébként semmi különös esemény.
- XII. 15. Napközben semmi különös esemény. Este búcsúvacSORa igen jó hangulatban.
- XII. 16. Délután átvonulok Krinyicára. Az este igen jó hangulatban telik el.
- XII. 17. Szép napos idő. Megjelennek az orosz repülők. Osztrogozsszkot bombázzák is.
- XII. 18. Enyhe, napos idő. Élénk repülőtevékenység.
- XII. 19. Egész nap havazik. Semmi különös esemény.
- XII. 20. Az idő ismét enyhült. Egész éjszaka ágyúzás hallatszík.
- XII. 21. Napközben erősen olvad.
- XII. 22. Enyhe téli idő. Semmi különös újság.
- XII. 23. Délelőtt halljuk, hogy Szvobodánál orosz tankok állanak támadásra készen.
- XII. 24. Semmi különös esemény napközben. Várjuk, hogy az oroszok megzavarják karácsonyunkat. Este egy sebesült érkezik. Utána az idő igen jó hangulatban telik.
- XII. 25. Napközben szélcsend. Este igen élénk repülőjárás.
- XII. 26–27–28. Éjjel élénk repülőtevékenység.
- XII. 29. Semmi különös esemény. Délután megnézzük a tábori színház műsorát.
- XII. 30. Este halljuk, hogy falunkból valaki rövidhullámú rádió értesítette az oroszokat a magyar csapatmozdulatokról.
- XII. 31. Reggel razziaát tartanak a rádió után, s ötven túszt fognak le, kiknek kivégzését délutánra kilátásba helyezik. Délután a kivégzést bizonytalan időre elhalasztják, bár a rádió nem került meg.

1943. I. 1. Miután nem nyert beigazolást, hogy a fenti rádió Krinyicán van, a túsztokat szabadon bocsátják. Egyébként semmi különös esemény.

I. 2. Erős, meleg déli szél, rohamos olvadás.

I. 3. A szél és olvadás tovább tart, a sí-század mára tervezett nagyobb szabású vállalkozása elmarad.

I. 4. Ismét itt a tél. Fagy és fúj a szél.

I. 5. Semmi különös esemény.

I. 6. Este halljuk, hogy a múltkori rádió-ügyből kifolyólag egy orosz t agyonlöttek. Este Korotojak körül nagy tüzérségi párbaj.

I. 7. Este halljuk, hogy a 6. gyalogezred leváltása megérkezett.

I. 8. Reggel átvonul rajtunk a 6. gyalogezred leváltására érkezett 12. gyalogezred.

I. 9–10. Igen élénk repülőtevékenység.

I. 11. Este Liszkinél a 12-esek leváltják a 6-osokat. Úgy látszik, az oroszok ezt megtudták, s két zászlóaljnyi erővel nagyszabású vállalkozást kezdenek. Közben a Don jegén átkiabálják megafonon: „A 6-osok f...a gyerekek, azokat nem bántjuk, de titeket kikészítünk a 120 kilós parancsnokokkal[81] együtt!” Közben ezt is kiabálták: „Meggyógyult már a Ludányi?[82] (Ludányi ezredes kb. egy hónappal ezelőtt megsebesült.)

I. 12. Egész éjjel élénk tüzérségi tűz hallatszík Uriv felől. A tüzelés egész nap folytatódik, csak este szűnik meg. Délután 1/2 3-kor villámriadó. Este átmegyünk Kovalevóra vacsorára. Az este jó hangulatban telik.

I. 13. Délelőtt csend. Délután a tegnapi tüzérségi tűz megismétlődik. Este halljuk, hogy az orosz Urivnál 180 harckocsival támadott, és 30 km-re visszanyomta vonalunkat. Két községet elfoglalt. Délután igen erős tüzérségi tűz hallatszík. Este 3/4 10-kor parancsot kapok, hogy menjek át Kovalevóra, mert Liszkinél nagy harc folyik, és a kovalevói részleg (két orvos) nem tudja ellátni a sebesülteket. Azonnal indulok. Reggel fél 5-ig operálunk.

I. 14. Reggel 1/4 6-kor visszaérkezek Krinyicára, megoperálok a két, magammal hozott sebesültet, kiket műtőruha hiányában már megoperálni nem tudtunk, s fél 9-kor nyugovóra térek. Délig alszom. Délután ismét erős ágyúzás hallatszík, és a legvadabb hírek jönnek az orosz előretörésről. A hangulat igen izgatott. Késő délután a tegnapi hazafelé rajtunk átvonult 6-osok már jönnek vissza, és mennek a vonalba. Este ürtési parancsot kapunk és kiürítjük kórházunkat.

I. 15. Az orosz előretörésről a legkülönbözőbb hírek. Délben halljuk, hogy az oroszok tőlünk délre is áttörték a vonalat. Délután Kolomejcevo, Popasznijs, Puhovo orosz kézen van. Este Gyemcsenykovóvól a hadosztályparancsnokság hozzánk menekül. Mi is összekapcsolunk és készülünk a menekülésre. Délelőtt már civil oroszok, este gyalogság menekül hátra. Igen meleg napunk van. Este azt a hírt halljuk, hogy az orosz Veretyjét és Osztrogozsszkot támadja. Igen lesújt bennünket a hír, mert ha igaz, harapófogóba kerülünk. A menekülés útja elvágva, s gondolatban a fogság borzalmaikat mind átérezzük.

I. 16. Egész éjszaka özönlének hozzánk a sebesültek. Jelentésük szerint az orosz már a szomszéd községekben van. Igen megnyugtató, hogy délelőtt 1/2 10-kor indulási parancsot kapunk, és 11-kor megérkezünk Osztrogozsszksba. Itt három Rata[83] géppuskátúzzal fogad bennünket. Délben tovább indulunk, és Petrenkovón át egy kis községbe, Szeljovni Dvoriba települünk le éjszakára.

I. 17. Éjjelkor futár jön, hogy a községet azonnal ürítsük ki, mert Kamenkát veszélyezteteti az orosz, s ezzel elvágja a visszavonulás útját. Hajnalban indulunk, és a déli órákban megérkezünk Nyikolajevkába. Azt a parancsot kapjuk, hogy itt települjünk, de este 8 óraker hét orosz páncélcsovi ront a városra, erősen lövöldöz körletünk táján, mire menekülésszerken elhagyjuk a várost, s Bugyennijbe, majd onnan tovább megyünk.

I. 18. Reggel fél 5 körül megérkezünk Volokonovkára. Az éjszakai szél az utakat befújta hóval. A továbbmenetel lehetetlen. Dél előtt a legkülönbözőbb hírek. A hangulat igen izgatott. Többek között azt is halljuk, hogy fogatolt részlegünket Veretyje körül elfogta az orosz. Az egészségügyi oszlop szétszóródott. Tisztjei közül egyedül vagyok 12 fő legénységgel. A nap igen nyugtalan hangulatban telik. Teljes a bizonytalanság, ami kétségbeesítő. Az éjszaka aránylag nyugodtan telik.

I. 19. Dél előtt 1/2 12 körül indulunk tovább. Este megérkezünk Volcsanszkba. Az úton végeláthatatlan menekülő karaván. Nehéz az előrejutás. Igen sokat fagyoskodunk. Élelmezés nulla. Szállásunk fűtetlen, egymáson fekszünk.

I. 20. Dél előtt 11-kor indulunk tovább. Délután 2 körül megérkezünk Bjelgorodba. Itt egyelőre nyugalom van, de ki tudja, meddig jön előre az orosz. Végre kialusszuk magunkat.

I. 21. Dél előtt végre mosakodhatunk, amit eddig nem lehetett. Rendbe hozzuk magunkat, és nyugodtan ehetünk. A hangulat emellett igen izgatott, a bizonytalanság teljes.

I. 22. Dél előtt újabb ismerősök érkeznek, kiktől azt halljuk, hogy fogatolt részlegünknek mégis sikerült kijönni az orosz gyűrűből, s Novij Oszkol körül van. Még mindig teljes a bizonytalanság.

I. 23. Még mindig semmi megnyugtató, vagy biztos hír nincs. Egyes verziók szerint a harcosokat hátraviszik megszállóknak. A mai nap enyhe, egész nap olvad, bár eddig egész visszavonulásunk alatt kegyetlen hideg volt.

I. 24. Még mindig a legképtelenebb hírek az orosz előretörésről. Semmi megnyugtató hír. Nagy fejetlenség. Élelmezés igen gyatra, kenyérünk nincs. Novij Oszkolból rengeteg sebesült érkezik. Ismét kegyetlen hideg.

I. 25. Ugyanaz, mint tegnap. Este együtt vagyunk a hadosztálytörzs és a VIII/1. tábori kórház pár tisztjével. Igyekszünk magyarázatát találni a nagy frontösszeomlásnak. Az kétségtelen, hogy valakit súlyos mulasztás terhel. Hogy ki a hibás, nem tudjuk megállapítani: a kormány-e, vagy a magasabb katonai vezetőség? Nagy hiba, hogy a 200 km-es frontszakaszra nem volt semmiféle tartalék. Páncéllhárítás igen gyenge, harckocsi nem volt. Másik hiba, hogy a katonák téli ruhával nem voltak kellően felszerelvek, pedig a raktárak tele voltak meleg téli holmikkal. Ezek szétosztásával igen sok katonánkat meg lehetett volna menteni a fagyástól, pedig rengeteg a fagyott. A ruharaktárakat pedig vagy meggyújtották az utolsó percben, vagy az orosz kezére jutottak.

Ma halljuk Jány[84] hadsereg-főparancsnok úr parancsát,[85] melyben kijelenti, hogy fagyott katona haza nem mehet; vagy meggyógyul itt, vagy meghal. Továbbá a mostani vonalat utolsó emberig tartani kell, további hátrálás nincs. Orvosilag neveltséges! Az emberek a rossz élelmezés miatt testileg, s az utóbbi időben lelkileg is lerongyolódtak. A 12. hadosztálynál rengeteg a legyengült, három honvéd a boncolás igazolása szerint éhen halt. Persze több is van, de nem került boncolásra. Az embereket már a nyáron az 1300 km-es gyalogmenet tönkre tette. Mire volt ez jó? Miért nem lehetett őket vonaton közelebb szállítani a célhoz? Igen sok kifogásolni való maradt orvoslatlanul. Vajon ezeket nem jelentették-e az illetékeseknek, vagy nem hallgatták-e meg azokat? Ki a felelős ezekért és a mostani tragédiáért? Sok nyílt kérdés!

I. 26. Még mindig fejetlenség és bizonytalanság. A tényleges tisztiek igen rosszul szerepeltek az egész visszavonulás alatt. Nem is igen voltak láthatók, de ha voltak is, parancsot vagy irányítást adni nem mertek. Jány vezérezredes úr is repülőgépen menekült Nyikolajevkáról. Különböen nem hagyható szó nélkül, hogy Nyikolajevkán egész csomó tankunk maradt, melyeket benzinhiány miatt sem bevetni, sem hátrahozni nem lehetett. Igen nagy az elkeseredés. Puskával tankok ellen mégsem lehet harcolni, s most az a baj, hogy a gyalogság nem állta meg helyét! Pedig több helyen igen szépen viselkedtek.

I. 27. Reggel átmegyek Annovkára, mert megtudtam végre, hogy alakulatom ott betegárvételei csoportot létesített. Az úton igen elszomorító látvány, ahogy elcsigázott katonáink fegyver nélkül, csoportokban vonulnak vissza. Az úton elszórtan megfagyott emberi és állati hullák hevernek temetetlenül. Orvosaink szerint rengeteg a fagyott, nem gyógyítják őket hátraszállítani. Parancsot kapok, hogy vonuljak be az időközben Prohorovkára települt fogatolt részlegünkhöz. Este 6 órakor érkezek vissza Bjelgorodba. Itt egymást érik a repülőátmadások, ami tart egész éjjel.

I. 28. Minthogy Prohorovkára nem sikerül járművet szereznem, embereinkkel elindulok Annovkára. Benzinhiány miatt 11 óráig Bjelgorodban veszteglünk, s csak délután 3 óra körül érkezünk Annovkára. Itteni részlegünk már összepakolt, s velük együtt indulunk vissza Bjelgorodba. Este 1/2 9 körül érkezünk meg. Egész nap úton vagyunk, s rengeteget fagyoskodunk étel nélkül.

I. 29. Reggel 7-kor indulunk tovább Peterovinóra, de csak Jakovlevára jutunk el a hófúvás miatt. Itt letelepülünk.

I. 30. Egész nap a bizonytalan várakozással telik.

I. 31. Várakozás s készülődés a továbbindulásra.

II. 1. Reggel 7-kor indulunk tovább, s fél 10-kor megérkezünk Obojanba. Fogatolt részlegünk már itt van, egy betegárvételei állomást telepített a legprimitívebb viszonyok mellett. Hozzájuk települünk.

II. 2. Fogatolt részlegünk továbbmegy, mi maradunk. Az élelmezés igen gyatra, 12 ember kap egy napra egy kenyeret.

II. 3. Reggel 8-kor mi is elindulunk tovább, s rettenetes hidegben, behavazott úton Szudzsan keresztül este 5-kor megérkezünk Junakovkára. Itt meghalunk.

II. 4. Reggel indulás tovább. Az idő, mint tegnap. Az út még sokkal rosszabb, többször elakadunk a hóban. Délután 1/2 4-kor Szumin keresztül megérkezünk Vaszib[?]. Itt elszállásoljuk magunkat. Valószínű, bevárjuk fogatolt részlegünket. Szállásunk elég jó. Az oroszok szívesen látnak bennünket.

II. 5. Ma kezembe kerül a hadsereg-parancsnoknak a visszavonulással kapcsolatban kiadott parancsa.[86] Főmedvény! Egyébként semmi különös esemény.

II. 6. Berendezzük kórházunkat.

II. 7. Ismét megkezdődik a fagyott katonák özönlése hozzánk.

II. 8. A törzstisztek megkezdik a hátravonult csapatok átképzését. Ismét kifogás alá esik a hiányzó vagy be nem gombolt gomb, piszkos ruha, borotvátlan arc, a polgári meleg holmi, s a fegyverező eszközök között szerepel a lavaglóostor, vessző és puskatús is. Szállásunkból kiraknak bennünket, s új szállásba költözünk. A hadosztályparancsnokság érdekei igen előtérbe nyomulnak. A koszt igen gyenge. Ma még a hadosztályparancsnokság is konyhánkról étkezik, s Molnár[87] ezredes úr is annyira kevesli az adagot, hogy dupláját küld. Este megkapjuk a visszavonulás kezdete óta első postánkat.

II. 9. Napközben semmi különös esemény. Este és éjszaka erősen bombázza Szumit és Vorozsbát az orosz. Két bomba falunk határába is esett.

II. 10. Délben beérkezik fogatolt részlegünk. A hadosztályparancsnokság megalakítja a karhatalmi századot. A tisztí szakaszba én is belekerülök. Este későn indulási parancsot kapunk holnapra.

II. 11. Dél előtt 10-kor indulunk. Én is ismét a fogatolt részleggel megyek. Az út igen rossz, nagy a hó. Este 6-kor megérkezünk Terescsenkibe[?]. Itt elszállásolunk.

II. 12. Reggel 6-kor indulás tovább. Kegyetlen rossz, behavazott úton este 6-kor megérkezünk Nogornijba[?]. Itt megszállunk.

II. 13. Reggel kegyetlen hóviharban indulunk tovább. Erősen behavazott úton megyünk. Lovaink kidöglenek, s csak úgy tudnak továbbmenni, hogy lovaink legnagyobb részét panyev-lovakkal[88] pótoljuk. Este 8 órakor megérkezünk Popova Szlobodára. Itt elszállásolunk.

II. 14. Pihenőnapot tartunk, hogy embereink és lovaink kicsit kipihenjék magukat. Enyhe idő van, a hó olvad.

II. 15. Reggel 7-kor indulunk tovább. Dél előtt nagy szél és hóesés, délután erős olvadás, a szánókkal alig tudunk menni. Este 6-kor megérkezünk Konotopra. Elszállásolunk.

II. 16. Reggel 1/2 8-kor indulás tovább. Enyhe, napos idő. 1/2 12-kor megérkezünk Sapovatovkára. Elszállásolunk.

II. 17. Pihenőnap.

II. 18. Reggel 6-kor indulás tovább. Enyhe idő. A hó olvad, a szánókkal igen nehezen tudunk menni. Délután 4-kor megérkezünk Micsenkibe. Elszállásolunk.

II. 19. Reggel 5-kor indulás tovább. 7 órakor megyünk át Baturinon, hol a nyári előrevonuláskor megszálltunk. Egész nap kegyetlen hideg szél és havazás. Délután 4-kor megérkezünk Marientalba. Elszállásolunk.

II. 20. Reggel 7-kor indulás tovább. Délután 2-kor megérkezünk Annovka Szlobodára. Útközben átjövünk a Szejm jegén, melyben a nyár elején kétszer is fűrűdtünk.

II. 21. Pihenőnap.

II. 22. Reggel fél 6-kor indulás tovább. Fél 12-kor megérkezünk Menába. Elszállásolunk.

II. 23. 7 órakor indulás tovább. 11-kor megérkezünk Voloszkovciba. Az ukrán lakosság barátságosan fogad bennünket. Ukrán ebédet eszek: bableves répával és krumplival, köleskása savanyú uborkával.

II. 24. Reggel fél 7-kor indulás tovább. Enyhe idő, erősen olvad. A szánókkal alig tudunk továbbmenni. Fél 11-kor megérkezünk Bereznára.

II. 25. Reggel 3/4 6-kor indulás tovább. Délután 4-kor megérkezünk Terehovkára. Kicsi, piszkos orosz falu. A házak egy része üres. Állítólag a közelmúlt napokban itt és a környéken partizánszervezkedés folyt, mely miatt a község 17 lakóját a németek elvitték a szomszéd faluba, Jazovba, s ott bezárták őket és a házat rájuk gyújtották. Egyébként ezt a falut teljesen felégették, a házak még most is égnek. Hatalmas füstgomolyagok és ház nagyságú lángok láthatók, melyek megvilágítják az eget. Hír szerint Csernyigovból több orosz fogoly megszökött, és a község lakói elbújtatták őket.

II. 26. Reggel 1/4 6-kor indulás tovább. Csernyigovon víz át utunk, melyet már a nyárról ismerünk. Kegyetlen rossz, helyenként teljesen száraz földúton megyünk, szánóinkkal a legkeservebben jutunk előre, s este 1/2 8-kor megérkezünk Janovkára. Itt elszállásolunk. Előre láthatólag hosszabb ideig itt maradunk, ami szükséges is, mert lovaink teljesen kikészültek.

II. 27. Semmi esemény. Mi pihenünk, de gépesített részlegünk már megkezdte az itt elszállásolt honvédség erőállapot vizsgálatát és osztályozását. Este társasvacsora. Kijövetelünk óta az első, amilyen az egészségügyi oszlop kint lévő tisztjei kivétel nélkül részt vesznek.

II. 28. Gyengélkedőházat rendezünk be.

III. 1. Újra megkezdődnek a szabadságolások. Különböző érzésekkel fogadjuk, mert a várt leváltás meghiúsulását látjuk. Egyébként továbbá sorsunkról a legkülönbözőbb hírek kelnek számyra. A hadsereg fegyverezése és átképzése megkezdődik.

III. 2. Semmi különös esemény.

III. 3. Este leállítják a szabadságolásokat. Találgatjuk, mi lehet az oka. Állítólag Magyarországról semmiféle vonat nem jön.

III. 4. Semmi különös esemény. Ma megkapjuk az újfajta tábori lapokat is, melyeket csak megcímezni és aláírni kell. Két hónap után ma zsoldot is kapunk.

III. 5. Este parancsot kapunk a holnapi továbbindulásra.

III. 6. Reggel 8-kor a fogatolt részünk elindul, 3-kor mi is a gépesítetttel. Éjszaka átmegyünk Kijeven.

III. 7. Reggel 1/2 8-kor egy kis faluba érünk. Itt a bizonytalanságban várakozunk délig. Ekkor parancsot kapunk a továbbindulásra, és 1 órakor indulunk tovább. Délután 4-kor megérkezünk Zsitomirba. Itt egy laktanyába szállásolunk el a hadtestvonat gépesített részével együtt. Igen nagy a bizakodás, hogy haza megyünk.

III. 8. Dél előtt tisztálkodás. Délután megnézzük a Soldatenheimet[89] és a mozit („Baku megszállása”[90] című propagandafilmét).

III. 9. Dél előtt 6 órakor indulás tovább, s délután 2-kor megérkezünk Ovrucsba. Itt ismét a laktanyában szállásolunk el.[91] Borzalmas tömegszállítás. Egyik autók útközben lemarad. Élelmünk rajta van. Itt a vidék erdős, mocsaras, partizános.

III. 10. Lemaradt gépkocsink még mindig nem jött meg, segélykocsit küldünk eléje. Türelmetlenül várjuk, mert legtöbbször személyi holmija is rajta van.

III. 11. Végre megérkezik lemaradt gépkocsink. Nagy az öröm, mert mosakodni és borotválkozni tudunk.

III. 12. Délután a városi fürdőben megfürdünk. Igen nagy öröm a kád és melegvíz hónapok után. Este azt halljuk, hogy a IV. hadtestőrzs és a 12. és 23. hadosztály kivételével a többi alakulatok hazamennek. Igen nagy föntartással fogadjuk a hírt. Azt is halljuk, hogy a rádió bement, hogy a 200-as tábori postaszámok megszűntek. Ellenőrizni persze nem tudjuk a hírt, mert rádióknál a visszavonuláskor elveszett.

III. 13. Délben halljuk, hogy a 12-es és 23. hadosztály kivételével a többi alakulat hazamegy. Délután fürdés a városi fürdőben, amire hónapok óta először volt alkalom. Igen jól esett. Este halljuk, hogy a főnti hír megfelel a valóságnak.

III. 14. Este halljuk, hogy a 10. hadosztály vonatát, melyhez mi is tartozunk, átadták a 12. hadosztálynak. Igen élénken foglalkoztat bennünket, ki lesz a szerencsés, aki hazamegy.

III. 15. Dél előtt a nemzeti ünnepre való tekintettel tisztisztelet.

III. 16. A déli órákban egy jellemző esetnek vagyunk a tanúi. Beállít hozzánk egy csont-bőrre lesoványodott honvéd. Előadja, hogy a február végi általános orvosi vizsgálaton III. jelzésűnek találták és kórházba küldték. Négy nap volt a kiejvi kórházban, majd elküldték, hogy keresse meg alakulatát. Tegnap ért Ovrucsba, s jelentkezett a személyirányítóba, hol egy főhadnagy azt mondta neki, hogy menjen, amerre akar, úgyis mindegy, hogy melyik fa alatt hal meg. Jelenleg igen súlyos bélhurutban szenved.

Este a hadosztály tisztjei közül többen jönnek hozzánk elbúcsúzni, mert elhagyják a várost.

III. 17. Reggel mi is megkapjuk a parancsot a továbbindulásra. Délután 1 órakor továbbmegyünk az Ovrucstól kb. 2 km-re északra lévő Sztaskiba.[92] Itt elszállásolunk. A falu, szétszórtan épült pár ház az erdő mellett. A 13. gyalogezredből van itt négy nap óta kb. 400 ember, kik a hiányos ételmezésről panaszkodnak. A házban, melyben elszállásolunk, négyen vannak, s egyikük egy falat nyers húst mutat (lehet 8–10 dkg), hogy azt kapták négyen a mai napra egy kenyérről.

III. 18. A gyalogosok reggel elhagyják a falut.

III. 19. Reggel bejön hozzánk Horváth[93] főhadnagy a 4. gyalogezredből. [Dr.] Csató százados úrral közli, hogy kb. 250 emberrel a faluba ért, s lemaradt részeleiket és vonatukat itt szeretnék bevárni. Utána kb. 24 km-t mennek északra az erdőbe. Engedélyt kér az elszállásolásra. Előadja még, hogy ételmezésük igen gyenge. Kijev környékén a menetscsoportjukból kb. 35 ember dőlt ki és maradt az út szélén. Négy meghalt, a többi a németek szedték össze. Hat napja menetelnek hideg élelmen (napi 1/4 kenyér és kolbász). Jelenlegi menetcéljuk a harmadik hely, amely végleges helyül van kijelölve. Az első Ovrucstól keletre 18 km-re volt. Itt parancsot kapott, hogy tovább kell menni még 56 km-t keletre. Mielőtt továbbindult volna, kapta a jelenlegi menetcél. Úgy látszik, a fejetlenség még mindig nagy. Az alakulatok még mindig menetelnek gyalogmenetben, pedig az emberek úgy le vannak gyengülve, hogy az ovrucsi tábori kórháztól is azt az értesülést kapjuk, hogy az emberek egymás után halnak meg, minden kimutatható szervi elváltozás nélkül, táplálkozási hiány miatt. Úgy látszik, igen olcsó a magyar élet és vér, pedig de nagy szükség lesz még rá!

III. 20. Délután megérkezik fogatolt részlegünk a 12-es és 13-as egészségügyi oszlop fogatolt részével együtt. Elszállásoljuk őket, s megkezdődik a három egészségügyi oszlop egyesítése.

III. 21. Dél előtt a legénység csoportokba lett osztályozva. Délután a veszteségekkel kapcsolatos jegyzőkönyvek készülnek. Este halljuk, hogy a csapatoknál rengeteg a kiütéses tifusz.[94] Két orvost azonnali hatállyal kihelyeznek tőlünk zászlóaljhoz.

III. 22. Tovább készülnek a kárfelvételi jegyzőkönyvek.

III. 23. Napközben semmi esemény. Este parancsot kapunk, hogy az oszlop tisztikara két csoportban Krisztinovkára menjen tisztí tanfolyamra a vonatparancsnoksághoz. Az első csoportba, melynek holnap reggel 6 órakor kell jelentkezni, én is belekerülök.

III. 24. Reggel fél 5-kor indulás Krisztinovkára. Az út gyönyörű, erdős, partizános vidéken visz át, s kb. 50 km. 7 óra 20-kor megérkezünk a tett színhelyére. Minthogy közel másfél órát késtünk, Damaszkovszky Pál[95] százados úr részéről, ki a tanfolyam vezetője, nem éppen a legbarátságosabb fogadtatásban részesültünk. Utána megkezdődik a testet-lelket üdítő foglalkozás puskával. Persze a fegyverfogások nem mennek úgy, mint a fiatal honvédekéknél, no, de ez nem is csoda, mert a legöregebb résztvevő 48 éves. Igen „jólesik” az a hang mindnyájunknak, ami a tanfolyamot urálja, s lélekűdítő a velejáró testgyakorlat. Este fél 6-kor vége a „foglalkozásnak”, utána igen jólesik a pihenés.

III. 25. Reggel 6-kor folytatjuk a tanfolyamot. Igen „kellemes” volt a napot egy negyedórás csuklógyakorlattal kezdeni a fagyos időben, derékig meztelenül. Dél előtt a tegnapi „szórakozás” folytatódik. A dél előtt szenczióhoz tartozik, hogy Némegy[96] alezredez úr, vonatparancsnok igen leszidott, mert hátul köpenyem slicce be volt gombolva. Ma öltözni is megtanultam, hála a hadseregnek! Délben boldogan vonulunk haza.

Délután dr. Schmidt László[97] és dr. Frank Miklós bevezényelik a 105-ös tábori kórházhoz.[98] Állítólag igen sok a flekk-tífusz.

III. 26. Reggel Schmidt és Frank eltávoznak. Este halljuk, hogy egy teherautót a partizánok kilöttek, öt halott és három súlyos sebesült maradt az úton.

III. 27. Reggel halljuk a tegnapi partizántámadás részleteit. Délután parancs jön, hogy holnap a Don-parti hősök tiszteletére emlékünnepelet kell rendeznünk.

III. 28. Reggel a legénység a falu bejáratánál lévő térségen felállít egy kettőskereszt[el ellátott] hármast halmot.[99] Dél előtt 11 órakor itt tisztisztelet, emlékbeszéd. Ez utóbbit Söllei József[100] főhadnagy mondja, s igen szívhez szóló.

Délután Ovrucsba megyek eligazításra. A hazamenetelre kedvező híreket hallok. Meglátogatom a 105-ös tábori kórházat is. Rengeteg a flekk-tífusz.

III. 29. A legkülönbözőbb rémhíreket halljuk a hazamenetelre vonatkozólag.

III. 30. Reggel halljuk, hogy a páncélos hadtest[101] vagoníroz és megy haza. A flekk-tífuszosok száma Ovrucsban 700 körül van. Az ételmezés igen gyatra. Este halljuk, hogy [dr.] Molnár[102] orvos százados is súlyos flekk-tífuszban megbetegedett. Később egy kozákot hoznak hozzánk, ki mint önkéntes harcol jelenleg az oroszok ellen.

III. 31. Reggel a létszámfelettiéket úba indítjuk Korosztynben. Igen boldogok, állítólag hazamennek. [...?][103]

IV. 1. Dr. Schmidtet és Frankot visszavezénylik. Ismét különböző hírek a közeli hazamenetelről.

IV. 2. Délután a zsidókat és megbízhatatlanokat leadjuk a munkásszázadoknak. Bolond áprilisi idő.

IV. 3. Erősen tartja magát az a hír, hogy még e hónapban hazamegyünk.

IV. 4. Reggelre mindent belep a hó. Igen hideg van. Egyik szabadságos ment honvédünk írt, hogy az otthon lévő szabadságosokat leszerelték. Reményt gyújt bennünk, hogy talán valóban hazamegyünk. Egyesek már azt is tudni vélik, hogy a flekk-tífusz miatt Munkácson vagy Ungváron két hétig megfigyelőtáborban leszünk.

IV. 5. Palotait[104] visszavezénylik, dr. Schmidt szabadságra megy. Délután megerősítést nyer a hír, hogy április 15. és május 15. között hazamegyünk.

IV. 6. Semmi különös esemény.

IV. 7. Kosztyn rettenetes rossz. Állítólag a negyedik osztályú, mit a zsidó munkaszolgálatosok kaptak eddig. Ma ebédre krumpliceles, vacsora borsóleves. Este ismét olyan hírek jönnek, hogy a 12-es egészségügyi oszlop kinn marad.

IV. 8. Dél előtt bemegyek Ovrucsba, és igen jól fürdök a fürdővonatban. A tegnapi hír még tartja magát. Megnézem a hősi temetőt is, melyben németek, lettek, szlovákok és magyarok vannak. Ez utóbbiak száma 47. Mind idejövételünk óta haltak meg, hat-hét kivételével flekk-tífuszban.[105]

IV. 9. Délben végre írásbeli parancs jön a hazaszállításra vonatkozólag. Alakulatunk hazamegy, de, hogy az orvosok közül nem marad-e kint valaki a kint maradó kórházakkal, még nem tudjuk.

IV. 10. Napközben semmi különös esemény. Este Palotait ismét elvezényelik, ezúttal a portyázó zászlóaljhoz.

IV. 11. Mint halljuk, csapataink komoly partizánvadászatra készülnek. Állítólag részünkről 7000 ember vesd benne részt. Pár nap előtt hallottuk, hogy január 12-e óta csapataink vesztesége a keleti arcvonalon 114.000 főt tesz ki. Vastagon számítva ez 50 százalék!

IV. 12. Este halljuk, hogy a 2. magyar hadsereg hazaszállítása a közeli napokban megkezdődik. A tervezett partizánvadászat elmarad, mert a felderítők szerint a partizánok kb. 30 km-t visszahúzódtak. Úgy látszik, kitűnő hírszolgálatuk van. A dolgokat előbb megtudják, mint az alosztályparancsnokok.

IV. 13. Délután parancsot kapunk, hogy 17-én vagonírozunk és megyünk haza. Nagy készülődés az útra. Este 10-kor telefonon értesítést kapunk, hogy a vagonírozást elháríthatatlan szállítási nehézségek miatt lefűjtik. Az a hónap végére marad, de az előkészületeket folytatni kell.

IV. 14. Dél előtt a nélkülözhető holmik (gázálarc, sátorlap, stb.) leadjuk. Este halljuk, hogy a szállítást azért fűjtik le, mert az orosz Szumi és Bjelgorod között nagy támadásra készül, s a vasútvonalakra nagy csapatszállítás miatt a németeknek van szüksége. A legénység körében folynak a tifusz-oltások.

IV. 15. Az előkészületek a hazaszállításra, az anyagleadások és tifusz-oltások tovább folynak. Ma egy éve kaptam meg behívómat.

IV. 16. Este olyan híreket hallunk, hogy a szállítások 20-a után megindulnak. Ma egy éve vonultam be. Eligazításkor parancsban jön, hogy a németek a partizánok által megszállt helyiségeket és gyülekezőhelyeket bombázni fogják. Az elsőtétítést fokozottabban kell végrehajtani. Este a közeli erdőben nagy tüzek láthatók.

IV. 17. Ma töltöm be 40. évemet. Mára virradóra Korosztyntől felénk hat orosz repülő a vasutat bombázta eredménytelenül. Hír szerint egyet lelőttek, s 1500 géppisztoly volt benne. Feltehető, hogy a partizánoknak szánták.

Este halljuk, hogy az általunk leadott öregek és betegek még mindig Korosztyn mellett egy faluban vannak, s ott gyakoroloznak. Fegyvereiket, folszerelésüket elszedték. A napokban partizánokat jeleztek, erre őrsűket állítottak furkósbottal és egy fél téglával szerelték fel. Később szereztek 12 kézigránátot, s egy kézigránátos járórt szereztek, fejenként egy-egy kézigránáttal. Kedélyes; jó, hogy a partizánok nem tudják!

IV. 18. A déli órákban rettenetes vihar dühöng. A házak tetejét sok helyen megszagattja. Az Élmo[106] egy raktára összedől. A tisztiek, különösen a törzstisztek borzalmasan menekülnek haza, mert az alakulatokkal a tisztiek is marhavagyonban kerülnek hazaszállításra.

IV. 19. Papunk ma szabadságra megy. A posta ellenőrzését átveszem. Dél előtt a második rend fehéreneműt az emberektől leszedik és leadják az Élmonak. Ez komoly jel a hazamenetelre. Délután az eligazításban megkapjuk a menetintézkedést, majd pár perc múlva telefonon leállítják, és egy héttel újra elhalasztják. A kitüntetés javaslatok formahiba miatt egymás után jönnek vissza, s miután a hadtestparancsnok hazautazott, újra felterjeszteni nem lehet.

IV. 20. Este halljuk, hogy a tegnapi szabadságos vonat Korosztyn után a partizánok kisiklottak. Négy kocsi kisiklott, de szerencsére sebesülés csak két súlyos fordult elő. Ugyancsak tegnap Krisztinovka mellett egy tiztagú menetscsoportot megtámadtak a partizánok. Kilenc embert agyonlőttek, egynek sikerült elmenekülni. A legújabb, ma esti hír szerint 24-én mégis megindulnak a hazaszállítások.

IV. 21. Hír szerint tőlünk 30–35 km-re nagyobb partizánbandák gyülekeznek. A támadás a húsvéti ünnepekre várható. Az alakulatoknál az elszedett fegyvereket vissza kiosztják. A két első menetscsoport délután megkapja a menetintézkedést: 24-én indulnak.

IV. 22. Az eredeti 12. egészségügyi oszlophoz tartozók megkapják az indulási parancsot.

IV. 23. A 12-esek hajnalban elindulnak. Délután mi is megkapjuk az indulási parancsot.

IV. 24. Reggel 8 órakor elindulunk gyülekezőhelyünkre, Svábibba, hová 1/2 9-kor megérkezünk. Dél előtt Gáts Attilával[107] sétálgatunk, s megnézzük a falu melletti halastavat. 1 órakor parancsot kapok, hogy nem mehetek haza alakulatommal, elvezényelték a 13. vonatoszálláshoz Krisztinovkára, s azzal megyek haza, ami

legalább nyolcnapos késést okoz. Szomorúan búcsúzik, indulok, és este 6-kor megérkezek Krisztinóvára.

IV. 25. Megkezdem működésemet. Délben kedélyes ebéd a tisztí étkezdében, sült malac. A szomszédos erdőben partizánok vannak. Várjuk, hogy az ünnepet megzavarják. Húsvét vasárnapja van.

IV. 26. Dél előtt egy orosz beteghez hívunk. Nem tudjuk megérteni egymást, erre a beteg hozzátartozója mondja, hogy hívja a magyar katonát. Előkerül egy magyar, aki a múlt világháborúban foglyul esett és kint ragadt. Még elég jól beszél magyarul. Beszélgetek vele a szovjet alatti viszonyokról. Nagyjában a helyzet: 16 éven felül mindenkinek dolgozni kellett. Hogy mit, azt a községi írnok mondta meg. Ez jegyezte föl a végzett munkanapokat is. Év végén, a termés betakarításával a termésből minden munkanapra adtak a munkásnak 1/2–1 kg gabonát és 2–3 kg krumplit. A termés többi részét az állam megváltotta. A megváltási összegből fedezte az állam a kolhoznál szükséges beruházásokat, a fennmaradó összeget pedig szétosztották a munkások között. Naponta átlag 25–30 kopek esett. Ebből látta el magát mindenki, és fizette az adót. Délután pár kézigánattal „halászní” megyünk az Uzs folyóra, mely a község mellett folyik. Igen szép zsákmánnyal térünk haza.

IV. 27. Különböző hírek a hazamenetelről. Az a legújabb rémhír, hogy csak május 15-e körül megyünk haza. Délben kitűnő ebéd: halászlé és sült hal.

IV. 28. Reggel a sebesültszállítóval bemegyünk Ovrucsba. Azt halljuk, hogy május 4-e körül mégis hazamegyünk. Itt megnézzük a templomot is, hol Szent Makár[108] koporsóját őrzik a tetemmel együtt, kit a monda szerint egy tatár katona vert agyon. Egy újját kardjával levágta, mely ereklyeként látható a koporsó tetején. A koporsó ezüsttel van bevonva.

IV. 29. Mára virradóra a szomszéd községet (másképp km-re) megtámadták a partizánok. Katonaszám nincs benn. 15 házat kifosztottak, 19 lovat és 2 tehenet elhajtottak. Délután kapjuk a parancsot, hogy holnap délre gyülekezőhelyünkre, Svábiba kell mennünk. Nagy az utazási láz.

IV. 30. Éjjel 1-kor elindulunk, s délelőtt 11-kor megérkezünk Svábiba. Egész úton esik az eső. Délután parancsot kapunk, hogy másnap reggel Ovrucsban fertőtlenítsünk, délután bevagonírozunk, s következő reggel indulunk haza.

V. 1. Reggel a fertőtlenítés megtörténik. Utána egész nap az állomásomon fagyoskodunk, de a bevagonírozás csak késik. Este halljuk, hogy holnap reggel vagonírozunk, s délben indulunk. Közben halljuk, hogy ismét vasutat robbantottak a partizánok.

V. 2. A bevagonírozás ismét elmarad. 10 órakor a szállítványparancsnok közli, hogy bizonytalan időre elmarad a szállítás, s parancsot kapunk, hogy a szomszédos Zaszki községben szállásoljunk el, ami a déli irányban meg is történik. Igen nagy az elkeseredés. Persze a hadtest- és hadosztályparancsnokok már hazamentek! Hír szerint egy vasúti hidat robbantottak fel, s amiatt késik a szállítás.

V. 3. Egész nap esős, hűvös idő, melyet kitölt a bizonytalan várakozás. Ismét a legvadabb rémhírek kelnek szárnyra. Egyik szerint a szállítást azért állították le, mert Magyarországon forradalom tört ki, a hazaszállított csapatok föllázadtak. Mi ezt hihetetlennek tartjuk. Legvalószínűbb az, hogy a vasútvonalat a németek szállításaik miatt lefoglalták. Postánk a múlt hó 27-én hazament, azóta semmi hírünk hazulról.

V. 4. Ma az a hír terjedt el, hogy 10–11-e körül indulunk csak meg. A napok idegőrlő lassúsággal telnek.

V. 5. A nap idegőrlő semmittevésben és bizonytalan várakozásban telik.

V. 6. Ugyanaz, mint tegnap.

V. 7. Ugyanaz, mint tegnap.

V. 8. Ma a falubeli orosz lakosság között hat flekk-tífuszost találtak. A honvédség körében szigorú óvórendszabályokat foganatosítunk.

V. 9. Semmi különös esemény.

V. 10. Ovrucsától északra ismét vonatot robbantottak a partizánok. Négy halott, 15 sebesült.

V. 11. Dél előtt Ovrucsban járunk, és halljuk, hogy 14-én megindul a szállítás. Délután megkapjuk a menetintézkedést, mely szerint 14-én délután 2 órakor indulunk.

V. 12. Dél előtt átvizsgálom a legénységet, hogy nincs-e köztük fertőző beteg. Délután a VII/1. tábori kórháznál pár gyógyszeret vételezek fel az útra.

V. 13. Dél előtt fertőtlenítsünk. Délben kivonulunk ismét az állomásra, s várunk.

V. 14. Délután 2-kor végre megérkezik szerelvényünk, s bevagonírozunk. 4-kor indulunk, 5-kor megérkezünk Korosztjenbe. 7-kor Zsitomiron át indulunk tovább.

V. 15. Reggel 5-kor Berdicsev, majd Pohmoje[?], Sztaro Konsztantinov és Proszkurovön át megyünk tovább.

V. 16. Reggel 1/2 5-kor Tarnopol. 7-kor indulunk tovább. Ma már európai vidéken és falvak mellett visz utunk.[109]

[1] A Hadtörténelmi Levéltár katonai-egészségügyi iratainak repertórium 1740–1980. (Szerk. és a bevezetőket írta Kiss GÁBOR.) Bp., 2003, 35.

[2] DR. NAGY KÁROLY: Korszerű egészségügyi oszlop. *Magyar Katonai Szemle*. 1942. 10. sz. 176.

[3] Lásd például (dr. Nagy Károly hivatkozott írásán kívül) DR. BOTTYÁN IMRE: Könnyű hadosztály egészségügyi szolgálata az orosz harctéren. *Magyar Katonai Szemle*, 1943. 4. negyedév, 634–641.; DR. FEKETE GYULA: Könnyű hadosztály egészségügyi oszlop működése és harcai. *Magyar Katonai Szemle*, 1944. 4. negyedév, 156–166.

[4] DEME KÁROLY, ZÁDORFALVI: *Harctéri naplóm: a m. kir. 20. könnyű hadosztály egészségügyi oszlop harctéri naplója*. Cleveland, 1984. A szerző életrajzi és szolgálati adatai: https://openlibrary.org/books/OL2877865M/Harct%C3%A9ri_Napl%C3%B3m [24] (letöltve: 2017. április 6.); http://www.archivnet.hu/hadtortenet/erdos_lajos_karpaszomanyos_cimzetes_orvester_leveli_a_keleti_fronrol.html [25] (Utolsó letöltés ideje: 2017. április 6.).

[5] DR. SOMORJAI LAJOS: *Megjártam a Don-kanyart. Harctéri napló. Oroszország, 1942–1943*. Bp., 2002 (2. kiadása: Bp., 2012).

[6] Dr. Horváth Imre tartalékos orvos zászlós, a 10. egészségügyi oszlop sebésze harctéri naplója, 1942. június 2.–1943. május 16. Saját kezű eredeti kézirat. Továbbiakban: HORVÁTH: i. m. (Horváth Aladár birtokában, Zalaegerszegen.) A napló, valamint a család tulajdonában lévő más dokumentumok rendelkezésünkre bocsátásáért ezúton is köszönetet mondunk Horváth Aladárnak!

[7] Dr. Horváth Imre életrajzi és orvosi szolgálati adatainak forrásai: Magyar Nemzeti Levéltár Zala Megyei Levéltára (továbbiakban: MNL ZML) Magyar Államkincstár Zala megyei Területi Igazgatósága iratai. Dr. Horváth Imre személyi nyilvántartó tasakja; MNL ZML Letenyei Igazoló Bizottság iratai. Nyilatkozatok 1. doboz 4/1945.; MNL ZML Zalatárnok község házassági anyakönyve 1935.; Hadtörténelmi Levéltár Központi Irattára 33137. számú tiszti okmánygyűjtő. Dr. Horváth Imre (a továbbiakban: HL KI 33137. sz. ti. ogy.); Zalaegerszeg Megyei Jogú Város halotti anyakönyvei 1979., 1988.; Horváth Aladár (Zalaegerszeg) szíves közlése.

[8] MNL ZML Letenyei Igazoló Bizottság iratai. Nyilatkozatok 1. doboz 4/1945. Dr. Horváth Imre igazoló nyilatkozata, Letenye, 1945. május 13.

[9] HL KI 33137. sz. ti. ogy. Elbirálási lap 1955. december 15., Feljegyzés 1957. szeptember 7., Felülvizsgálólap 1957. november 9. – december 13. Dr. Horváth Imre 1956-os szerepéről: '56 Zalában. A forradalom eseményeinek Zala megyei dokumentumai 1956–1958. Válogatta és szerkesztette: CSOMOR ERZSÉBET–KAPILLER IMRE. Zalaegerszeg, 1996. /Zalai Gyűjtemény 40. / 460.; '56 Zala megyei kronológiája és személyi adattára. Összeállította és szerkesztette: CSOMOR ERZSÉBET–KAPILLER IMRE. II. kötet. Zalaegerszeg, 2004. /Zalai Gyűjtemény 57. / 65.

[10] HL KI 33137. sz. ti. ogy. Dr. Horváth Imre anyakönyvi lapja 1939–1943, dr. Horváth Imre adattelvételei lapja, 1957. december 12.; *Honvédségi Közlöny*. Személyes Ügyek 1940. szeptember 16. (27. sz.) 288. (Dr. Horváth Imre póttartalékos karpaszományost tartalékos segédorvos-helyettesé neveztek ki 1940. június 1-jével.); HORVÁTH: i. m.

[11] HORVÁTH: i. m.

[12] LUKÁCS BENCE ÁKOS–SZABÓ PÉTER: *A somogyi Rosseb hadosztály a Don-kanyarban. Hadiokmányok, harctéri naplók, tábori levelezőlapok, visszaemlékezések és sajtóhíradások a magyar királyi 10. honvéd könnyű hadosztály történetéhez 1942–1943*. Bp., 2015.

[13] Uo. 13–16., 31–33.

[14] HORVÁTH: i. m. 1942. június 2–10.

[15] Uo. 1942. június 12. – július 27.

[16] LUKÁCS–SZABÓ: i. m. 84.

[17] HORVÁTH: i. m. 1942. augusztus 6–7.

[18] LUKÁCS–SZABÓ: i. m. 84–87.

[19] HORVÁTH: i. m. 1942. augusztus 8–14.

[20] Uo. 1942. augusztus 15. – szeptember 28.

[21] Uo. 1942. október 17–22., november 8–14.

[22] Uo. 1942. december 7–31.

[23] LUKÁCS–SZABÓ: i. m. 191–193.

[24] HORVÁTH: 1943. január 13. – április 22.

[25] LUKÁCS–SZABÓ: i. m. 348–349.

[26] HORVÁTH: i. m. 1943. április 24. – május 16.

[27] HL KI 33137. sz. ti. ogy. Dr. Horváth Imre adattelvételei lapja, 1957. december 12.

[28] HORVÁTH: i. m. 1942. július 19.

[29] Uo. 1942. augusztus 8–16.

[30] Uo. 1942. augusztus 24.

[31] Uo. 1942. szeptember 10–11.

[32] Uo. 1943. március 25.

[33] Jány (Hautzinger) Gusztáv, vitéz (Rajka, 1883. október 21. – Budapest, 1947. november 26.) hivatásos vezérezredes (1941. május 1.). 1940. március 1. és 1943. augusztus 1. között béke- (hátszági), illetve hadibeosztásában a 2. hadsereg parancsnoki teendőket látta el. 1943. november 1-jén nyugállományba vonult. A háború után koncepciók eljárást indítottak ellene, melynek során mint háborús bűnöst elítélték és kivégezték. 1993 októberében jogilag rehabilitálták.

[34] Uo. 1943. február 5.

[35] Uo. 1943. január 25.

[36] Uo. 1943. január 25.

[37] Uo. 1943. január 26.

[38] Uo. 1943. május 3.

- [39] A negatívak, valamint a többi családi fotó rendelkezésünkre bocsátásáért Horváth Aladárnak, a negatívak reprodálásáért pedig Zóka Gyula fotografusnak tartozunk köszönettel!
- [40] A 10. egészségügyi oszlop fogatolt részlegének szerelvényét Kaposvárról indították útnak.
- [41] Kecskeméthy Edit Ibolya (Budapest, 1908. június 5. – Zalaegerszeg, 1988. július 15.) 1935. január 3-ától dr. Horváth Imre felesége.
- [42] A 10. egészségügyi oszlop gépesített részlege (félszakasza).
- [43] Azaz sétatny, sétatér.
- [44] „Mecseki ltóka” nevű, pécsi eredetű gyógynövény-likőr.
- [45] A III. híradó-zászlóalj katonáival.
- [46] A 108. gyalogdandár (1942 februárjától könnyű hadosztály) 1942 novemberétől látott el megszálló feladatokat Ukrajnában. A hadosztály 1942. május 12. és 18. között vívott súlyos harcokat Harkov környékén az előretörő szovjet reguláris csapatokkal.
- [47] Pontosabban Porfirij Borogyin herceg, 1917-ig az ivanovszkojei kastély tulajdonosa. (LUKÁCS–SZABÓ: i. m. 57.)
- [48] A 6. gyalogezred katonái.
- [49] A „rakéták” valójában a légítámadásokat megelőzően nagy számban, ejtőernyővel ledobott, vakító fényű, égő magnéziumszalagok voltak, melyeket a korabeli magyar (katonai) népnyelv „Sztálin-gyertyáknak” nevezett.
- [50] Az 1. repülőcsoporthoz tartozó 1. vadászrepülő osztály, mely békeidőben nem Szegeden, hanem Szolnokon állomásozott.
- [51] Horthy István, nemes nagybányai (Pola, 1904. december 9., anyja neve: jószási Purgly Magdolna) Horthy Miklós kormányzó idősebb fia, kormányzó-helyettes, gépészmérnök, tartalékos repülő főhadnagy. 1940. június 1-jétől a MÁV Igazgatóságának elnöke, októbertől a felsőház tagja. 1942. február 19-én kormányzó-helyettesé választották. Az 1. vadászrepülő osztály kötelékében részt vett a 2. hadsereg 1942 nyári hídfőcsoportjaiban. Augusztus 20-án az ilovszkojei rögtönzött repülőtér közelében Héja vadászgépével repülőbaleset áldozata lett.
- [52] A m. kir. 103. honvéd betegellátó állomás a későbbiekben Nyikolajevkán működött.
- [53] A szolnoki 10. gyalogezred (karcagi) III. zászlóalja nem teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren. Feltehetőleg a 10. könnyű hadosztály valamelyik alakulatáról van szó.
- [54] Személyéről és beosztásáról nem rendelkezünk további adatokkal.
- [55] A IV. hadtest egészségügyi szerszlopánál.
- [56] Az ellenséges földi erőkre bénítólag ható, sívító hangjáról ismert német Junkers Ju 87 zuhanóbombázó (Sturzkampfflugzeug) nevének rövidítése.
- [57] Olvashatatlan szó.
- [58] Pontosabban a 10. egészségügyi oszlop egyik műtőjét, valamint kötöző- és sebesült átvévo helyét.
- [59] Az Osztrogozszk elleni, 1942. augusztus 7–8-ai éjszakai bombatámadásról lásd bővebben: MOLNÁR ANDRÁS: Sebesültszállító írnokként a Donnál. Tumbász Gyula karpaszományos tizedes harctéri naplója, 1942. május 4. – 1943. március 13. *ArchivNet*, 2016. 1. sz. http://www.archivnet.hu/naplo/sebesultszallito_ironkkent_a_donnal.html [26] (Utolsó letöltés ideje: 2017. április 6.)
- [60] Bakos Gyula vezérkari százados 1942 májusától augusztus 9-ig a 10. könnyű hadosztály vezérkari főnökeként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [61] Ugray Gyula (Dicsőszentmárton, 1900. szeptember 6. – Érd, 1969. május 26.) őrnagy, alezredes. (1943. július 1.) 1942. május 31-étől a 10. önálló lovasszáhad parancsnokaként, majd szeptember 3-ától 1943 januárjáig a 10. könnyű hadosztály parancsnokságának beosztott tisztjeként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [62] Horthy István tartalékos repülő főhadnagy, az 1. vadászrepülő osztály tisztje augusztus 20-án az ilovszkojei repülőtér közelében repülőbaleset áldozata lett.
- [63] Csató Péter, dr. (1908., a. n.: Havas Alexandra) orvos százados, 1942–1943-ban a 10. egészségügyi oszlop parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [64] A 6/l. zászlóalj orvosát – további adatok hiányában – nem sikerült azonosítani.
- [65] 1942. szeptember 4-én éjjel előbb Kíspesztet, majd Budapestet támadták szovjet éjszakai bombázó gépek. E légítámadás során 11-en életüket veszítették és 61-en megsebesültek.
- [66] Tanító Béla (Somorja, 1891. augusztus 29. – Szombathely, 1945. március 4.) ezredes, vezérőrnagy (1942. november 1.). 1942. június 1-jétől november 15-ig a 10. könnyű hadosztály parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [67] Frank Miklós, dr. (Budapest, 1895. december 26. – Budapest, 1971. április 7.) belgyógyász, balneológus szakorvos, tartalékos orvos hadnagy, 1942–1943-ban a 10. egészségügyi oszlopnál teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [68] Jeszenszky Gyula, dr. (Szolnok, 1899., a. n.: Krüger Ludmilla) tartalékos orvos zászlós, 1942. szeptember 1-jétől tartalékos hadnagy, a 10. egészségügyi oszlopnál teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren.
- [69] Az egysejtű paraziták által okozott, a májat és a vörösvértesteket megtámadó fertőző betegséget, a maláriát a mocsaras területeken, fülledt nyári időben elszaporodó szúnyogok terjesztették a katonák között.
- [70] Csongor György, dr., vitéz (Budakeszi, 1890., a. n.: Mihály Aranka) orvos ezredes 1942–1943-ban a IV. hadtest vezető orvosaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren. Az ellenség előtt teljesített kiűnő szolgálataiért 1944-ben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztje hadiszalagon kitüntetését kapta.
- [71] Személyéről és beosztásáról nem rendelkezünk további adatokkal.
- [72] Nem értem (oroszul).
- [73] Horváth (Halász) József (Zalaegerszeg, 1864. október 24. – Zalaegerszeg, 1942. szeptember 19.) zalaegerszegi gazdálkodó, földműves.
- [74] *Esti Ujság*, 1942. szeptember 9. 1. Az oldal alján látható fénykép címe: „Magyar köztözhely egy Don-menti faluban”. (Lásd a 7. sz. képmellékletet.)
- [75] A 10. légvédelmi gépágyú üteg Bofors 36 M 40 mm-es légvédelmi gépágyú.
- [76] Valószínűleg a 2. hadsereg-parancsnokság vezető orvosa, dr. Zetelaky József orvos ezredes tartott szemlét.
- [77] Értsd: világitótestet, úgynevezett „Sztálin-gyertyát”.
- [78] Dr. Horváth Imre a szabadsága idején, 1942. október 23-tól november 7-ig nem vezetett naplót letenyei otthonában.
- [79] Ludányi Antal, vitéz (Eger, 1895. november 14. – New York, 1961. június 29.) alezredes, ezredes (1942. október 29.). 1942. június 1-jén a 6/l. zászlóalj parancsnokaként vonult el a keleti hadszíntérré, ahol később, 1942. október 2-ától december 3-ai megsebesüléséig a 6. gyalogezred parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot.
- [80] A 36. gyalogezred katonái.
- [81] A 12. gyalogezred parancsnoka Muzsay Ferenc ezredes volt.
- [82] Ludányi Antal ezredes, a 6. gyalogezred parancsnoka 1942. december 3-án sebesült meg.
- [83] Az egyfedelű, behúzóható futóműves, tömzsi I-16-os szovjet vadászrepülőgépek közismert beceneve, jelentése: Patkány.
- [84] Jány (Hautzinger) Gusztáv
- [85] Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-ei, hírhedt hadseregparancsát közli: SZABÓ PÉTER: *Don-kanyar. A magyar királyi 2. honvéd hadsereg története 1942–1943*. Bp., 2001, 373–374.
- [86] Jány Gusztáv vezérezredes 1943. január 24-i hadseregparancsa.
- [87] Molnár László ezredes (1943. február 1-jétől vezérőrnagy) 1942. november 15-től a 10. könnyű hadosztály parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [88] Kistermetű, nagy munkabírású orosz lovakkal.
- [89] Az átutazó katonaság ideiglenes szálláshelyéül szolgáló német katonautthont.
- [90] A Fritz Kirchhoff rendezte, „Anschlag auf Baku” című náci propaganda-játékfilmet 1942 augusztusában mutatták be Németországban.
- [91] Lásd a 9. sz. képmellékletet, dr. Horváth Imre felvételét.
- [92] Lásd a 12. sz. képmellékletet, dr. Horváth Imre felvételét.
- [93] Személyéről és beosztásáról nem rendelkezünk további adatokkal.
- [94] A baktériumok által okozott, érgyulladásos és annak veszélyes szövődésével járó fertőző betegséget, a kiütéses tifuszt vagy flekk-tifuszt az elősködő ruhatarték terjesztették a hidegben összezsúfolva, rossz higiénés körülmények között elszállásolt katonák között.
- [95] Damaszkovszky (Derzsi) Pál, vitéz, százados, 1938-tól a szegedi V. fogatolt vonatosztály parancsnokhelyettese, 1942–1943-ban a 13. könnyű hadosztály vonatoszlopának parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [96] Némegy Ferenc vezérkari szolgálatot teljesítő alezredes.
- [97] Schmidt László, dr. (Mohács, 1913., a. n.: Landauer Mária) orvos hadnagy, 1942. augusztus 1-jétől (1942. január 1-jei ranggal) tartalékos orvos főhadnagy, a 10. egészségügyi oszlopnál teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren.
- [98] A m. kir. 105. honvéd tábortörzsként 1943. januári szovjet áttörést követően Sztarij Oszkolból telepítették át Ovrucsba.
- [99] Lásd a 13–15. sz. képmellékleteket, dr. Horváth Imre felvételeit.
- [100] Söllei József, vitéz (Gölle, 1898. december 8. – Dombóvár, 1967. augusztus 2.) tartalékos főhadnagy 1942. április 28-ától 1943 májusáig a 10. könnyű hadosztály élémező oszlopának parancsnokaként teljesített harctéri szolgálatot a keleti hadszíntéren.
- [101] Pontosabban a m. kir. 1. tábori páncéloshadosztály.
- [102] Valószínűleg Molnár Sándor, dr., orvos százados.
- [103] Olvashatatlan szó.
- [104] Palotai György, dr. (Osztopán, 1913., a. n.: Balázs Rozália) tartalékos orvos zászlós, 1942. szeptember 1-jétől tartalékos hadnagy, a 10. egészségügyi oszlopnál teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren.
- [105] Lásd a 10–11. sz. képmellékleteket, dr. Horváth Imre felvételeit.
- [106] Élélmező oszlop.

[107] Gáts Attila (Mozsgó, 1908., a. n.: Kirsovics Margit) tartalékos segédgyógyszerész, 1943. május 1-jétől (1943. január 1-jei ranggal) tartalékos honvéd gyógyszerész, a 10. egészségügyi oszlopnál teljesített harctéri szolgálatot 1942–1943-ban a keleti hadszíntéren.
[108] Feltehetőleg Moszkvai Szent Makariosz (1482 – 1563), 1542-től haláláig moszkvai görög keleti metropolita.
[109] A napló itt véget ér, a hazaérkezés már hiányzik belőle.

Címkék:

[napló](#) ^[27]
[második világháború](#) ^[28]
[keleti front](#) ^[29]
[orvos](#) ^[30]
[beteg](#) ^[31]
[halott](#) ^[32]
[sebesült](#) ^[33]
[partizán](#) ^[34]

Kiadás: 18. évfolyam (2018) 1-2. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/dr-horvath-imre-tartalekos-orvos-zaszlos-harcteri-naploja-1942-1943>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/dr-horvath-imre-tartalekos-orvos-zaszlos-harcteri-naploja-1942-1943>
[2] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-es-csaladja/drhorvathimre01.jpg>
[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-es-csaladja/drhorvathimre02.jpg>
[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-es-csaladja/drhorvathimre03.jpg>
[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-es-csaladja/drhorvathimre04.jpg>
[6] <https://www.archivnet.hu/dr-horvath-imre-es-csaladja>
[7] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-tartalekos-orvos-zaszlos-harcteri-naploja-1942-1943/drhorvathimre05_0.jpg
[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-tartalekos-orvos-zaszlos-harcteri-naploja-1942-1943/drhorvathimre06_0.jpg
[9] <https://www.archivnet.hu/dr-horvath-imre-tartalekos-orvos-zaszlos-harcteri-naploja-1942-1943-1>
[10] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/dr_horvath_imre_07.jpg
[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre08.jpg>
[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre09.jpg>
[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre10.jpg>
[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre11.jpg>
[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre12.jpg>
[16] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre13.jpg>
[17] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre14.jpg>
[18] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre15.jpg>
[19] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre16.jpg>
[20] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre17.jpg>
[21] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre18.jpg>
[22] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei/drhorvathimre19.jpg>
[23] <https://www.archivnet.hu/dr-horvath-imre-keleti-fronton-keszitett-felvetelei>
[24] https://openlibrary.org/books/OL2877865M/Harc%C3%A9ri_Napl%C3%B3
[25] http://www.archivnet.hu/hadtortenet/erdos_lajos_karaszomanyos_cimzetes_ormester_levelei_a_keleti_frontrol.html
[26] http://www.archivnet.hu/naplo/sebesultszallito_irmokkent_a_donnal.html
[27] <https://www.archivnet.hu/cimkek/naplo>
[28] <https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilaghaboru>
[29] <https://www.archivnet.hu/cimkek/keleti-front>
[30] <https://www.archivnet.hu/cimkek/orvos>
[31] <https://www.archivnet.hu/cimkek/beteg>
[32] <https://www.archivnet.hu/cimkek/halott>
[33] <https://www.archivnet.hu/cimkek/sebesult>
[34] <https://www.archivnet.hu/cimkek/partizan>